

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Nezávislost soudců a advokátů v historickém vývoji

Katedra právních dějin

Zpracovala: Dominika Froulová

Vedoucí práce: JUDr. et PhDr. Stanislav Balík

Plzeň, 2016

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni, 31. března 2016

Ráda bych tímto poděkovala především mému vedoucímu této diplomové práce panu JUDr. et PhDr. Stanislavu Balíkovi za to, že jsem pod jeho vedením mohla psát mnou vybrané téma a za jeho pomoc při jeho zpracování, dále mé rodině za veškerou pomoc nejen při práci na diplomové práci, ale i za podporu po celou dobu studia. Vřelé děkuji také patří dalším lidem, kteří mi velmi pomohli při opatřování materiálů či korektuře této práce. Děkuji.

Obsah

1	Úvod	1
2	Nezávislost soudů a soudců	3
3	Osobnost a integrita soudce ve vybraných právních památkách.....	5
4	Nezávislost soudce v historii a v současnosti	8
4.1	Nezávislost soudce v historii a v současnosti na našem území	8
4.1.1	Velkomoravská říše (9. st. - počátek 10. st.).....	9
4.1.2	Soudnictví v 9. –13. st.	9
4.1.3	Období stavovské a období Českého státu	10
4.1.4	Absolutistická monarchie počátek 17. st. - polovina 19. st.	11
4.1.5	Období absolutismu	11
4.1.6	Doba mezi lety 1848-1918	12
4.1.7	Období druhé republiky.....	15
4.1.8	Období protektorátu	15
4.1.9	Nezávislost soudce v současnosti	15
4.1.10	Nástrahy ohrožující soudcovskou nezávislost	20
4.1.11	Kontrola soudnictví.....	24
4.1.12	Záruky soudcovské nezávislosti.....	24
4.1.13	Procesní záruky soudcovské nezávislosti	29
4.1.14	Právo na soudcovskou nezávislost	30
4.1.15	Evropské pojetí soudní moci	30
4.2	Anglie.....	30
4.3	USA	34
4.3.1	Soudnictví.....	36
4.4	Rusko	38
4.5	Hrozby ohrožující dnešní nezávislé soudnictví	40
5	Nezávislost advokáta v historii	41
5.1	Počátky advokacie u nás	45
5.2	Církev a advokacie	46
5.3	Období od 14. století do roku 1627	47
5.4	Absolutistická monarchie - počátek 17. st. - polovina 19. st.....	49
5.5	Období 1781-1849.....	50
5.6	Advokacie v letech 1849-1869.....	51

5.7	Období od 1869-1914	52
5.8	Období od 1914-1918	53
5.9	Období od 1918-1938	53
5.9.1	První československá republika	53
5.10	Období 1938-1945	54
5.11	Období od 9. 5. 1945-25. 2. 1948	54
5.12	Období od 1948-1989	54
5.13	Období od 1989-1996	56
6	Garance nezávislosti advokáta v ČR a EU	57
6.1	Právní úprava advokacie v současnosti	57
6.1.1	Advokátní samospráva	58
6.1.2	Předpoklady pro výkon advokacie	58
6.1.3	Práva a povinnosti advokáta	59
6.1.4	Nezávislost advokáta	59
6.2	Povinnost mlčenlivosti	62
6.3	Garance nezávislosti advokáta v EU	65
6.3.1	Na Slovensku	65
6.3.2	V Polsku	66
6.3.3	Ve Francii	66
6.3.4	Etický kodex advokátů v Evropské unii	67
7	Závěr	68
	Summary	70
	Seznam použité literatury a pramenů:	71
	Přílohy:	76

1 Úvod

Tématem mé diplomové práce je nezávislost soudců a advokátů v historickém vývoji. Nezávislost je pro obě tato povolání alfou a omegou, co se týče spravedlivého rozhodování či účinné ochrany subjektivních práv klienta.

Jde o ústavní, bavíme-li se o roli soudce, zakotvený předpoklad správně fungujícího demokratického právního státu. Jedná se o zakotvení nemožnosti ovlivnit pomyslné nitky na tu či onu stranu v daném soudním řízení jinou právní mocí, tedy mocí zákonodárnou či výkonnou. Nezávislost jako dnešní předpoklad výkonu soudnictví však prošel velmi různorodým vývojem, jehož nástin by měl být cílem mé práce.

Hlediska historického vývoje bychom se započali Velkomoravskou říší a zakotvili v době současné. S návazností na to, že se jedná o žádaný prvek k zaručení práv na spravedlivý proces, jenž je pokládán za jeden ze základních kamenů zmiňovaných právních demokratických států, díky kterému se může daný subjekt prostřednictvím všech právních institutů v daném právním řáde upravených dovolávat ochrany svých práv, hovoříme o této možnosti jako o základním lidském právu. Nezávislost je tedy základní prvek řádného procesu a sama o sobě může být rozložena na několik složek, a to od nepodjatosti soudců přes sociální svobodu soudce. V důsledku toho, že v dnešní společnosti existuje řada nástrah s cíle tuto nezávislost pokořit, je v celku příslušné si některé z těchto opatření připomenout. Půjde tedy o samotné ustanovování soudců, jejich nesesaditelnost, nepřeložitelnost, neslučitelnost funkcí a dále o právní a ekonomické zajištění soudců. Jelikož je to funkce, která je v různých státech upravena různě a to i z pohledu jejich závislého či nezávislého rozhodování, zaměřím se na stručný právní výtah historie států: USA, Anglie a Ruska. Pro uvědomění si, na jakém stupni se nachází nezávislost soudů resp. soudců vzhledem k úpravě ve výše zmíněných státech.

Druhou funkcí spadající do širšího pojetí justice v našem právním státě, která také stojí na výkonu zcela nezávislém je funkce advokáta. I toto povolání se v průběhu dějin postupně vyvíjelo až do podoby dnešní. Tato část dějin byla, možná lze říci ještě zajímavější, jelikož se zrodila z různě chápaných funkcí původně více subjektů působících před soudy. Dostaneme se od počátků

advokacie na našem území až po současný stav s přihlédnutím k potřebě a snaze o nezávislé fungování této právní pomoci občanům. Jelikož se jedná o povolání umožňující výkon také v zahraničních zemích (doufejme vzhledem k aktuálním otázkám ohrožující volný přechod hranic států Evropské unie a schengenského prostoru, že tak bude i nadále), bude nastíněna úprava tohoto povolání i v některých členských státech. Zmíněn také bude dokument společný všem členským státům Evropské unie a to Etický kodex advokátů v Evropské unii pojednávající o správném fungování a tím i plnění zásady nezávislosti advokátů.

Vzhledem k zajímavosti historie samé a k nespočetnému množství otázek, které by se daly sledovat v průběhu našeho lidství, se nelze věnovat všem těmto skutečnostem. Proto by tato práce měla být spíše jen jakýsi průřez vývoje těchto funkcí a vývoje záruk jejich nezávislosti v jejich vývojové linii. Jsem si vědoma, že by se dalo dalekosáhle věnovat každému z víc než zajímavých přínosů a příběhů těchto profesí, leč tato práce to ani formálními požadavky neumožňuje, proto jsem volila dle svého nejlepšího vědomí tento historický nástin.

2 Nezávislost soudů a soudců

Nezávislost soudů jako základní kámen principu právního státu je postaven na tom, že soudy vytvářejí soustavu orgánů plně oddělenou od ostatních s tím, že organizace soudů podléhá moci zákonodárné nikoli moci výkonné. Základní charakteristický znak soudní moci je nezávislost soudů jako institucí a nezávislost soudců jako morálních osob. Tyto dvě vzájemně se doplňující složky nezávislosti spolu s pojmem nestrannost soudů najdeme v čl. 81 a 82 Ústavy. K těmto rysů soudní moci se vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu Pl. ÚS 60/04: „*Ústavní soud oba články odlišil tak, že pod nezávislostí soudů je třeba rozumět jejich institucionální nezávislost na moci zákonodárné a výkonné. Naproti tomu nezávislost soudců znamená garanci nezávislosti vlastní rozhodovací činnosti soudu.*“¹ Nezávislost moci soudní je jako u jediné z oněch tří mocí dle teorie dělby moci přímo označená v Ústavě. „*Nezávislost je chápána z několika pohledů, lze tak rozlišovat nezávislost osobní (založena na vlastním povolání soudce, jeho ustanovování, nesesaditelnosti apod.), nezávislost organizační (založena na oddělitelnosti soudu ve všech instancích od zákonodárné a výkonné moci), nezávislost funkční (založena na tom, že jiné státní orgány nemají nezákonnou přímou ani nepřímou možnost ovlivňovat proces) a nezávislost ekonomickou (založena na dostatečné finanční nezávislosti.*“² Nezávislost funkční je základní ideou právního státu, který je právě založen na této nezávislosti soudní instituce. S tím, že moc zákonodárná stanovuje jakési mantinely a obecná pravidla, jimiž se soudnictví řídí, zatímco moc výkonná soudní moc vykonává. Nezávislost funkční, ale platí i mezi soudy dohromady, jelikož platí, že jiný soud není oprávněn zasahovat do řízení před druhým soudem, nemluvíme-li o opravném řízení. Soud také nesmí zasahovat do činnosti moci zákonodárné a výkonné.

Ekonomická nezávislost, jako další důležitá část nezávislosti jako celku, by měla být zaručena státem a to v podobě finanční záruky, ačkoliv toto peněžité zajištění soudce nenalezneme v ústavě zatím zakotvené. Nálezy ústavního soudu

¹ BAHÝLOVÁ, Lenka et al. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010. s. 964. ISBN 978-80-7201-814-7.

² KOLBA, Jan. *Nezávislost soudní moci – fikce, nebo realita? Právní rozhledy*, 2007. č. 2, s. 860 – 861. ISSN 1210-6410.

na toto téma zatím nejsou jednotné, přesto je zde možné vidět princip chránit soudcovskou nezávislost i proti zásahu do jejich odměn.³ Nezávislost tkví tedy především v neodvolatelnosti a nepřeložitelnosti. Dále ale také v tom, že profese soudce je neslučitelná s řadou funkcí jiných ústavních činitelů např. prezidenta či i jiných funkcí ve veřejné správě, ale také s výkonem některých jiných výdělečných činností. I zásada zákonného soudu a soudce je zárukou oné nezávislosti. Tato zásada je zakotvena v čl. 38 odst. 1 Listiny a hovoří se o tom, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci a že příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.⁴ Tato zásada by však měla být chápána v širším světle a to především se související zásadou „výkon soudní moci pouze soudem“ dle Všeobecné deklarace lidských práv. Dle některých autorů tato zásada v sobě skrývá jakési tři významy. A to tedy první význam, již řečen, jen zákon stanoví orgán, který je oprávněn soudit. Zákon stanovuje soudy. Druhý význam přichází s tím, že je zakázáno se svého práva domáhat dle svého, samozřejmě nyní nejsou brány v úvahu povolené možnosti takového jednání ze zákonných důvodů. „Konečně třetí význam souvisí s výkladem pojmu „zákonný soudce“; kde je samozřejmě nemožné, aby zákon stanovil konkrétní pravidla pro to, který soudce má soudit určitou konkrétní věc, a nepostačují k tomu ani zákonná pravidla, určující příslušnost soudu.“⁵ „V Českém právním řádu je tedy realizace této zásady zajištěna následujícím způsobem: a) soudní obvody jsou určeny zákonem nebo na základě zákona, b) pevné složení senátů a pevné přidělení agendy na předem určenou dobu, takže přidělení určitého případu určitému soudci není věcí kabinetní či sekretariátní úvahy, c) výjimkou je vyloučení soudce ze zákonem stanovených důvodů (*iudex inhabilis*) nebo na základě námitky předpojatosti uplatněné stranou ve sporu (*iudex seuspactus*), d) zákaz mimořádných soudů.“⁶ Reálná osoba soudce samozřejmě tedy nemůže být předem zákonem stanovená, k tomu dochází až na základě tzv. rozvrhu práce. Pro doplnění tedy můžeme říci, že zásada zákonného soudce bývá v současnosti podávána především tak, že soudní obvody jsou učeny přímo nebo na základě zákona. Dále, že složení senátu a rozdělení práce senátu je předem známé a že soud nesmí odepřít vydat

³ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva (s dodatkem principů práva evropského a mezinárodního)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-75-9.

⁴ WINTEROVÁ, Alena et al. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0.

⁵ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 43. ISBN 80-7179-005-2

⁶ SCHELLE, Karel; SCHELLEOVÁ, Ilona. *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 29. ISBN 80-86432-65-3.

rozhodnutí. Druhou částí, řekněme, této nezávislosti je nezávislost soudců jako osob, které přímo vykonávají onu garanci ochrany práv a svobod. Soudce má za úkol rozhodovat nestranně, tím pádem se tedy „nesmí“ řídit jakýmikoliv jinými pokyny. Soudce má být podřízen jen zákonům a jeho rozhodnutí samozřejmě může být přezkoumáno, ale opět jen soudem. Pro posouzení případného nezákonného či nezávislého nebo jinak „nedovoleného“ chování soudce platí zvláštní pravidla v podobě kárného řízení podle Zákona o kárné odpovědnosti soudců, č. 412/1991 Sb.⁷ Poslední principem související i s nezávislostí soudní moci je ústnost a veřejnost jednání. Zakotvení těchto principů nalezneme v čl. 96 odst. 2 Listiny s tím, že zde samozřejmě existují výjimky stanoveny zákonem, dále pak v Listině a to v čl. 38 odst. 2, který také hovoří o tom, že veřejnost může být v případech stanovených zákonem vyloučena. S tímto principem jde ruku v ruce princip ústnosti, jelikož proto, aby byl řádně plněn princip veřejnosti je z logiky věci nutné řízení vést ústně.

3 Osobnost a integrita soudce ve vybraných právních památkách

Tato kapitola by měla sloužit jako jakýsi předvoj kapitoly následující, kde se do historie základního znaku soudcovské moci, tedy nezávislosti, ponoříme poněkud hlouběji. Proto se zde budu zabírat jen vybranými právními památkami, přičemž volba padla jen na několik málo právních skvostů vzhledem k určenému rozsahu této práce.

Pojem integrita chápeme dle Slovníku cizích slov jako neporušitelnost, celistvost. Tato kapitola přináší obraz funkce soudců v pramenech mnou vybraných.

Tématem této práce je již mnohokrát a ještě více dále zmiňována nezávislost soudců a advokátů, která vychází z osoby soudce. Jako zahájení této kapitoly volím citát známého římského právníka a filozofa Marca Tulia Cicera: „*Nikdo nemůže být spravedlivý, kdo se bojí smrti, bolesti, vyhnanství a nouze, nebo kdo opak toho všeho staví nad spravedlnost. A nejvíc se lidí obdivují tomu, na koho*

⁷ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. Vydání. Brno: Václav Klemn, 2001. ISBN 978-80-4083-7-1.

*nepůsobí peníze. O člověku, který projevil tuto vlastnost, soudí, že úspěšně podstoupil zkoušku ohněm.*⁸

Knihu o vládě (Sijásatnáme), kterou napsal v letech 1091-1092 vezír seldžuckých sultánů Alp Arslana a Džalaluddína Malikšáha Abu Aliho al-Hasana al-Tus Nizám al-Mulk v letech 1091 a 1092, přičemž kniha byla nejspíše doplněna po jeho smrti dvorním písařem Mohammedem Maghrebím. Kniha obsahuje prolog a následně 50 kapitol. Podle vezíra by měl sultán dbát především na záležitosti kolem víry a měl především dbát o ochranu víry s tím, že měl zajistit, že všichni působící ve státní sféře budou muslimové. Jednotlivé kapitoly se věnují jednotlivým sférám fungování a organizaci státu. Pro účely této práce je nejvíce přínosná kapitola šestá tzv. „týkající se soudců, kazatelů a cenzorů a důležitosti jejich činnosti“. Tato kapitola přichází s jakousi definicí poctivosti osoby soudce: „Je nezbytné mít k dispozici veškeré informace o každém jednotlivém soudci v zemi. Ti, kteří jsou vzdělaní, zbožní a nechamtivý, by měli být ponecháni v jejich funkci, a všichni, kteří takoví nejsou, by měli být připuštěni a ctihodné osoby by měly být dosazeny na jejich místo. Necht' každému z nich se vyplácí odměna odpovídající jeho postavení, aby neměl žádnou omluvu pro nepoctivost. Toto je velmi důležitá a citlivá věc, protože mají pravomoc nad životy a majetkem muslimů. Pokud některý soudce vynese rozsudek svévolně nebo z hrabivosti nebo zloby, jiní soudci musí posoudit rozsudek a informovat o tom krále; onen soudce potom musí být propuštěn a potrestán.“⁹ V této knize najdeme také tehdejší obyčej, a to možnost žalovat samotného krále, avšak pod podmínkou přísného trestu, pokud by obvinění nebylo prokázáno. Sám autor Knihy o vládě vycházel z Koránu a dalších pramenů islámského práva, leckdy spíše pramenů etického původu. Jednotlivé kapitoly obsahují příklady, které dle Nizáma-al Mulka mají charakter demonstrativní a upravují možné právní problémy, od rovnosti pravidel pro všechny obyvatele viz „Příběh o opilosti Aliho Nuštgina“ v kapitole šesté, přes nespravedlnost soudce, který si přivlastnil peněžitou částku, která byla k němu uschována pro počátky ochrany lidských a základních práv při rozhodnutí o nedotknutelnosti vlastnického práva a vydáním

⁸ BALÍK, Stanislav. Bud' statečný, umíráš jen jednou. Inflow: Právo a byznys [online]. 2012, roč. 2, č. 6/7. S. 52-55. [cit. 2012-08-08]. ISSN 1804-6061. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/pravo-a-byznys/bud-statecny-umiras-jen-jednou-903595>

⁹ BALÍK, Stanislav., BALÍK, Stanislav Ml. Nizám Al-Mulk o nalézání a výkonu spravedlnosti. In *Poceta Karlu Schellemu k 60. narozeninám: sborník prací k životnímu jubileu*. Ostrava-Prívov: KEY Publishing, 2012. s. 129. ISBN: 978-80-7418-144-3

krutého trestu za zásah do toho práva. Bez pochyby se tedy jednalo o autora velice vzdělaného, se smyslem pro spravedlnost, řád a pořádek ve společnosti.¹⁰

Jako další právní památku pro nahlédnutí na to, jak v tehdejší společnosti nahlíželi na funkci soudce, jsem zvolila arménský Suděbník Mchitara Goše. „*Tzv. Suděbník Mchitara Goše je svojí povahou spíše právní knihou. Vznikal postupně od r. 1184. Jeho autor Mchitar Goš působil jako církevní hodnostář v klášterní škole v Kamir-Vanku (dnes Gošavank). Suděbník je významnou právní památkou dobově užívanou nejen ve středověké Arménii. Kodifikací se Suděbník stal v r. 1519 v Plosku, kde jej polský král Zikmund I. v překladu do latiny prohlásil za právní předpis pro rozhodování ve věcech, jejichž účastníky byly Arménci žijící v Polsku v diaspoře. Zejména úvodní část Suděbníku vychází z výkladu Starého zákona, resp. Knih Mojžíšových. Rukopis je uložen v Památníku arménského písemnictví Matenadaran (Jerevan).*“¹¹ Pro společnost v tehdejší Arménii byla osoba soudce ta osoba, která měla kráčet ve šlépějích samotného Boha. Proto podle hlavy V. Suděbníku to měl být člověk, plnoletý, rozumný, vzdělaný, ale znalý i běžného života. Měl být také nestranný, moudrý a sloužit spravedlnosti a nepřekrucovat tuto boží spravedlnost. Podle mého názoru je to až „pohádkové“ popsání vlastností, které mají být dány do vínku jedné jediné osobě. Takový popis, který za splnění všech oněch osobních kvalit musí vzbuzovat důvěru v to, že bude rozhodnuto spravedlivě. Takové nároky, které pokud jsou-li splněny, není již potřeba žádných jiných ustanovení, které by tuto téměř posvátnou funkci měly chránit. A přece zde taková ustanovení najdeme. Hned hlava VI. přichází s rozkazy, které mají být soudcem bez výjimky splněny. Jedná se především o problém možnosti úplatnosti soudce a to tedy: „Nebudeš brát úplatek, neboť úplatek oslepuje i ty, kteří mají oči otevřené!“ Ukázky z této právní památky si dovolím zakončit další citací „*Pro nás je nutné, aby soudce mohl hovořit směle podle slov Hospodinových: Soudím podle spravedlivého práva.*...“¹²

Jako poslední vybranou památku si dovolím jen odcitovat a považovat to za uvedení do tématu nezávislosti, které budu dále ve své práci rozebírat:

¹⁰ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. Nizám Al-Mulk o nalézání a výkonu spravedlnosti. In *Poceta Karlu Schellemu k 60. narozeninám: sborník prací k životnímu jubileu*. Ostrava-Prívov: KEY Publishing, 2012. s. 127-132. ISBN: 978-80-7418-144-3

¹¹ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005. s. 123. ISBN 80-86898-28-8.

¹² BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005. s. 123. ISBN 80-86898-28-8.

„Zákon o soudcích

Ve všech svých branách, které ti Hospodin, tvůj Bůh, pro tvoje kmeny dává, si ustanovíš soudce a správce. Budou soudit lid podle spravedlivého práva. Nepřevrátíš právo, nebudeš nikomu stranit, nepřijmeš úplatek. Úplatek oslepuje oči moudrých a překrucuje slova spravedlivých. Budeš usilovat o spravedlnost, a jen o spravedlnost, abys zůstal naživu a obsadil zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj bůh.“¹³

4 Nezávislost soudce v historii a v současnosti

4.1 Nezávislost soudce v historii a v současnosti na našem území

Nyní se podíváme na soudce v naší historii. Hlavní činností soudců je rozhodovat o právech a povinnostech, které jsou příčinou konfliktu dvou popřípadě více stran. Spory mezi lidmi zde samozřejmě byly, jsou a budou, proto toto řízení má minulost jako celé lidstvo samo. Už v rodových společnostech se spory o práva, samozřejmě práva v jiném slova smyslu než tento pojem chápeme dnes, vyskytovaly. A jelikož se nacházíme v rodové společnosti, kde nejdůležitější úlohu hrálo náboženství, je zřejmé, kdo mohl být ona osoba rozhodující spory mezi členy rodu. Oním tehdejší soudcem byl kněz, jehož tresty byly vykonávány celým rodem a zároveň se jednalo o určitý náboženský obřad. Spolu s růstem organizovaných společenství lidí se funkce soudce přesunula na rozhodce či tzv. smluvčí, avšak stále nemůžeme mluvit o garantované funkci soudce, jako hovoříme v současné době.

Soudy a tedy i soudce ve smyslu dnešního práva můžeme naléznout až tehdy, pokud uskupení lidí začínala plnit funkce dnešního státu a už také měla možnost užití nátlaku jako garantované síly.

Tento vývoj samozřejmě plně souvisí s historickými změnami ve společnosti jako takové. *„Prostřednictvím tohoto historického vývoje se projevují specifické vlohy, tradice a individualita každého národa a jeho vlastní právní kultura. Právní kulturou nemáme na mysli jen odraz právního života v celkové kultuře národa, ale také vůdčí charakteristické myšlenky, na nichž je*

¹³ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle ekumenického vydání z roku 1985. Praha: Česká biblická společnost, 1985. s. 17. ISBN 80-7113-009-5.

*založen soubor norem, jež vytvářejí právní řád, základní principy, jimiž se řídí organizace jednotlivých článků státního mechanismu, literární stránku, která jednotlivé myšlenky zachycuje a propracovává, případně sama vytváří, tradice, které při práci s právem vznikají, a funkce státních orgánů. Z pohledu soudnictví pak můžeme říci, že soudnictví ve starých Čechách je základem staré české právní kultury, která se zrodila v českém feudálním státě a úspěšně se včlenila do univerzální evropské právní kultury.*¹⁴

4.1.1 Velkomoravská říše (9. st. - počátek 10. st.)

*„Vzniklo rozdílné pojetí dobra a zla, užitečnosti a škodlivosti, práva a křivdy. A protože se soukromé vlastnictví stalo základem výrobních vztahů a celého života feudální společnosti, bylo i hlavním úkolem vznikajícího práva chránit vedle státních orgánů a církve především feudální soukromé vlastnictví.*¹⁵ Z této doby bohužel nenalzáme žádný pramen práva, i tak lze ale předpokládat, že určitý soubor práva zde existoval, což nepřímo dokládá také údaj z tzv. Fuldských análů z roku 849 o vyjednávání Franků se Slovy z Čech. Podle franských pramenů je možné říci, že v trestním řízení na Velké Moravě se jako důkazní prostředek používaly „boží soudy,“ dále jako trest se využívalo vyhnanství. Výkon rozhodnutí byl zabezpečen orgány tehdejší výkonné moci.¹⁶

4.1.2 Soudnictví v 9. -13. st.

V období patrimoniální monarchie hovoříme o tom, že celá soudní moc spadala pod křídla panovníka. Soudní řízení bylo vedeno cúdařem či dvorským soudcem, přičemž soudil panovník doprovázen přísedícími velmoži. Před tím než bylo užíváno právo psané, soudily se spory trestní a civilní dle úvahy soudců.

Z důvodu rozdělení země na tzv. župy došlo ke vzniku tzv. župních soudů, kde do pozice soudce byl postaven župan jako zástupce panovníka. Postupem času došlo k tomu, že tato pravomoc byla přenesena na sůdaře (soudce) a vladaře (vilika).¹⁷ V tuto chvíli vydával rozhodnutí jen soudce dle svého přesvědčení a nejlepšího vědomí. Na jedné straně bychom mohli říci, že tak vlastně činil

¹⁴ SCHELLE, Karel; SCHELLEOVÁ, Ilona. *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 41. ISBN 80-86432-65-3

¹⁵ MALÝ, Karel; SIVÁK, Florián. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jihočany: H&H, 1993. s. 40. ISBN 80-85467-61-5.

¹⁶ MALÝ, Karel; SIVÁK, Florián. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jihočany: H&H, 1993. ISBN 80-85467-61.

¹⁷ BÍLÝ, Jiří. *Právní dějiny na území České republiky*, Praha: Linde. 2003. ISBN 80-7201-429-3.

„nezávisle“ jen s dodatkem, že ono přesvědčení bylo jistě nakloněno vždy k postavení panovníka, což už ovšem nemuselo být vždy po právu.

4.1.3 Období stavovské a období Českého státu

V této době stále hovoříme o soudní soustavě v rámci jednotlivých zemí, stále zde nalézáme soud komorní a dvorský. Komorní soud fungující od 14. století byl projevem panovnickovy snahy o ovládnutí ostatních soudů, proto také tomuto soudu předsedal a působnost soudu sahala na všechny Země Koruny české. Později se stal soudem především pro spory politické a delikty proti králově osobě. V 16. století se do skupiny soudů s celostátní působností přidává apelační soud, který byl zřízen po porážce protihabsburského povstání, zřízen byl Ferdinandem I. v roce 1548. Jednalo se o základ budoucího trojinstančního systému, kde se soustřeďovaly pro odpor šlechty jen odvolání městských soudů. *„Apelační soud sehrál významnou úlohu při sjednocení českého městského práva, při prosazování Koldínovy kodifikace a významně ovlivnil praxi městských soudů.“*¹⁸ V této době jsou jakákoliv rozhodnutí samozřejmě dílem panovnickových myšlenek a nelze hovořit o nezávislém nalézání skutečného stavu a přisouzení práv či povinností dle spravedlnosti.¹⁹

4.1.3.1 Stavovská monarchie 14. st. – počátek 17. st.

*„Organizace soudnictví v českém stavovském státě byla velmi pestrá a složitá. Odpovídalo to skutečnosti, že se stále zachovávaly principy personalit práva podle příslušnosti k jednotlivým stavovským skupinám a sociálním vrstvám. Tyto vrstvy se řídily („žily“) podle vlastního práva a příslušely i k vlastním soudům, tj. soudům, které rozhodovaly na základě jejich práva. Základním právním předpisem pro řešení těchto otázek se stala smlouva. Časté konflikty mezi příslušníky stavovských skupin navzájem a mezi nimi a poddanými vedly samozřejmě k tomu, že se soudy musely vyrovnávat s kolizí jejich práv a řešit otázky, který soud a podle kterého práva bude řešit spory, v nichž vystupují sporné strany (kupř. měšťan a šlechtic či šlechtic a poddaný). Viz Svatováclavská z roku 1517.“*²⁰ Jelikož hovoříme o stavovské monarchii, tak již i z názvu vyplývá, tak i soudnictví přejalo zásadu, že soudit může jen osoba ze stejného

¹⁸ MALÝ, Karel; SIVÁK, Florián. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jihočany: H&H, 1993. s. 117. ISBN 80-85467-61-5.

¹⁹ MALÝ, Karel; SIVÁK, Florián. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jihočany: H&H, 1993. ISBN 80-85467-61-5.

²⁰ MALÝ, Karel; SIVÁK, Florián. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jihočany: H&H, 1993. s. 117. ISBN 80-85467-61-5.

stavu nebo osoba vyššího statusu může soudit poddaného. V této době také hovoříme o soudcích jako o tvůrcích práva, jelikož právo jako takové nebylo aplikováno, ale právě nalézáno. Soudy bychom mohli rozdělit na soudy personální a kauzální.²¹

Poddaní také již od 15. století neměly možnost žalovat vlastní vrchnost a tato „nemožnost“ se dokonce v 16. století stala deliktem, pokud se tedy poddaný opovážil podat na svou vrchnost stížnost, rozhodovala o tom česká dvorská královská kancelář a pro neposlušného poddaného to mohlo znamenat trest, ale někdy z toho mohla vyplynout určitá omezení také pro vrchnost.²² Stále tak hlavní roli v rozhodování o subjektivních právech hraje moc a další vlivy, které ovšem se zásadou nezávislosti soudce nemají nic společného.

4.1.4 Absolutistická monarchie počátek 17. st. - polovina 19. st.

Zprvu tohoto období nedošlo k žádné výrazné změně v oblasti soudnictví, s rostoucím zájmem panovníka na absolutistické vládě dochází k vytvoření trojinstanční soustavy soudů. Nejvyšší soudní úřad sídlil ve Vídni a plnil úlohu nejvyššího soudního dvora a nejvyššího úřadu pro správu soudnictví v západní části habsburské monarchii.

Zemské soudy spolu s vydáním Obnoveného zřízení zemského ztratily svůj post poslední instance. Příslušnost byla dána pro šlechtu v první instanci, poté i pro nešlechtické držitele velkostatků, žaloby na královská města, kláštery atd. Apelačním soudem byl od roku 1548 Soud nad apelacemi a pro Moravu a Slezsko byl vytvořen v roce 1753. Na tyto soudy později navázaly vrchní zemské soudy v Praze a v Brně. Vrchnostenské soudy byly příslušné pro poddané a městské soudy pro měšťany a to v první instanci.

4.1.5 Období absolutismu

Nyní se nacházíme v období po vydání Obnoveného zřízení zemského v roce 1627 pro Čechy a o rok déle pro Moravu. S nástupem absolutismu přichází i už výše zmiňovaný byrokratismus. Došlo tedy k nahrazení feudálního soudce panovníkem, úředníků soudci, k redukci hrdelních soudů, ke vzniku apelačních soudů v Brně a v Praze, ke zřízení Nejvyššího soudního úřadu ve Vídni za Marie

²¹ BÍLÝ, Jiří. *Právní dějiny na území České republiky*, Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-429-3.

²² MALÝ, Karel; SIVÁK, Florián. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jihočany: H&H, 1993. ISBN 80-85467-61-5.

Terezie v roce 1749. Dochází také k oddělení soudnictví od státní správy za Josefa II. v roce 1783, stejně jako k postupnému oddělování civilního a trestního soudnictví. Také už nacházíme podmínky pro výkon soudní pravomoci a to tedy právnické vzdělání dle druhu a významu soudu. Soudy v této době tedy můžeme rozdělit na soudy místní se všeobecnou působností, které se po určité době dále rozdělily na různé kategorie. Druhou instancí za josefínské doby byly soudy apelační v Praze a v Brně. Tyto soudy působily do roku 1850, kdy byly vystřídány vrchními zemskými soudy. Roku 1787 došlo k další tedy druhé josefínské reformě tentokrát dotýkající se trestního soudnictví. Existovaly zde jako prvoinstanční soudy kriminální soudy. Apelačními soudy a druhou instancí byly soudy vrchní kriminální soudy.²³

4.1.6 Doba mezi lety 1848-1918

4.1.6.1 Soudnictví v letech 1848-1850

Rok 1848 je důležitým přelomem i pro soudnictví, jelikož se začínají formovat základy moderní soudní soustavy.

První etapu tzv. bachovského absolutismu můžeme datovat od roku 1848-1850 hovoříme tedy o revolučních popřípadě porevolučních letech. Kdy nejvyšším správním úřadem je ministerstvo spravedlnosti, jehož kompetence byly upraveny rozhodnutím v roce 1852. Základním pilířem státu byla tzv. dubnová neboli Pillersdorfova ústava vydaná 25. dubna 1848, ta ovšem nikdy realizovaná nebyla. V tomtéž roce dochází i k vyhlášení zásad justičních orgánů: „*Soudnictví je funkcí státní moci, vykonává se státními soudy. Rovnost před soudem všech státních občanů bez výjimky. Soudnictví je ve všech stolicích odděleno od správy. Organizace, věcná i místní příslušnost státních soudů, jakož i řízení před nimi stanovil zákon.*“²⁴ Mezitím dochází také k jednání o tzv. kroměřížské ústavě. Kroměřížský sněm byl však rozehnan a došlo k vydání oktrojované březnové ústavy tzv. Stadionovy v roce 1849. Jelikož ale přichází bachovský absolutismus ani tato ústava nepřichází v život. Naopak dochází k vydání tzv. Silvestrovských patentů v roce 1851 s názvem Pravidla základní v příčině zřízení zákonodárství organického v korunních zemích císařství Rakouského. Po roce 1848 můžeme všechny nově vzniklé soudy rozdělit na řádné a zvláštní. Soudy řádnými byly

²³ SCHELLE, Karel; SCHELLEOVÁ, Ilona. *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-65-3.

²⁴ SCHELLE, Karel; SCHELLEOVÁ, Ilona. *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 56. ISBN 80-86432-65-3.

soudy s obecnou pravomocí a soudy s pravomocí kauzální např. obchodní. Soudy zvláštní nebo také specializované byly soudy živnostenské, soud nejvyššího dvorského maršála, důchodkové, vojenské a další.

4.1.6.2 Soudnictví v letech 1850-1855

Další zásady nové soudní organizace přicházejí v roce 1849 císařským rozhodnutím. Soustava soudů tedy vypadala následovně. Nejnižšími soudy byly soudy okresní. Výše postavenými soudy byly soudy okresní soudy sborové s pravomocí trestní. Zemské soudy byly tvořeny několika soudními okresy. Ty měly pravomoc civilní i trestní, pokud nedošlo v určitém obvodu ke zřízení soudu obchodního, měl zemský soud i tuto pravomoc. Vrchní zemský soud byl poté tvořen několika zemskými soudy. Na vrcholu soudní soustavy stál Nejvyšší a kasační soud, který měl své sídlo ve Vídni. Jeho organizace byla upravena císařským patentem z roku 1850.²⁵

Nejvyšší soudní a kasační dvůr byl po vzniku republiky nahrazen Nejvyšším soudem v Brně a převážně rozhodoval jako třetí instance s tím, že zde nebyl rozdíl v tom, zda předtím rozhodl okresní či krajský soud.²⁶

Dále bych ráda zmínila soudy porotní, které „patřily k nesporným výdobytkům revolučního roku 1848 a ztělesňovaly představy buržoazie o občanské kontrole a jejím podílu na soudním rozhodování. Na skutečný politický význam porotních soudů ukazuje i to, že vznikly nejprve jako poroty tiskové (patent č. 1151/1848 ř. z.), kterým bylo svěřeno rozhodování v trestním řízení proti autorovi či vydavateli tisku. Již v r. 1852 však byly nejvyšším rozhodnutím č. 5 zrušeny a k jejich znovuzavedení došla až po vydání prosincové ústavy (pro věci tiskové již r. 1869) na základě trestního řádu z r. 1873. Tehdy byly poroty zavedeny, aby rozhodovaly o vině v trestním řízení o zločinech, tj. na úrovni sborových soudů první instance. Současně byla zákonem č. 120/1873 ř. z. zakotvena možnost zastavovat činnost porot zvláště za výjimečného stavu. Prakticky to znamenalo, že v případech politických deliktů mohla vláda svěřovat jejich souzení soudcům z povolání. Typické to bylo zvláště v oblasti perzekuce dělnické třídy, kdy tzv.

²⁵ SCHELLE, Karel; SCHELLEOVÁ, Ilona. *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 18. ISBN 80-86432-65-3.

²⁶ BÍLÝ, Jiří. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-429-3.

zákon proti anarchistům č. 98/1886 ř. z. vylučoval případy žalob na anarchisty z pravomoci řádných porotních soudů.“²⁷

Do soustavy soudů rakouského soudnictví ještě řadíme nejvyšší správní soud, jehož úkolem bylo provádět soudci z povolání kontrolu nad výkonem správy a dále říšský soud a soud říšský, do jehož pravomoci spadaly rozhodnutí ohledně porušení politických práv, sporů mezi sněmy a úřady atd. Dále také s rozvojem podnikání byly zřízeny soudy živnostenské.

4.1.6.3 První československá republika

Organizační struktura soudů se z dob monarchie nijak výrazně nezměnila, jen došlo ke vzniku některých nových soudů popřípadě jen ke změně názvu. Soudy byly rozděleny na tzv. veřejnoprávní soudy, kam patřily především soudy správní, kde však zůstal zachován jen Nejvyšší soud správní, který poskytoval ochranu před nesprávnými rozhodnutími správních úřadů. Na pomoc mu byly ale i soudy řádné dle §105 Ústavy z roku 1920 a dále volební soud, který byl součástí Nejvyššího správního soudu a dále Ústavní soud. Ostatní soudy je možné rozdělit na soudy řádné, mimořádné a rozhodčí. V roce 1928 došlo ke sjednocení soudní struktury, co se týká nižšího stupně. Úloha soudce byla zakotvena v ústavě výše zmíněné s tím, že podmínky pro získání funkce soudce z povolání byly určeny zvláštními předpisy. Soudci byli ustanovováni natrvalo, svou profesi vykonávali nezávisle v řízení, které bylo vedeno ústně a veřejně spolu s veřejným vyhlášením rozsudku, pokud tedy nedošlo k výslovnému vyloučení veřejnosti zákonem. V této době se setkáváme také s působením řady mimořádných soudů. Jednalo se např. o soudy živnostenské, rozhodčí soudy mzdové, hornické rozhodčí soudy apod. dále později vzniklé pracovní soudy, které navazovaly na soud živnostenské. Dalšími mimořádnými soudy byly mimořádné soudy trestní.

O těžkých trestných činech jmenovitě uvedených v trestním řádu či trestních činech politických rohovaly tzv. porotní soudy, které byly převzaty z dob monarchie. Nejvyšší instancí bylo ministerstvo spravedlnosti, které bylo zřízeno zákonem č. 2/1918. Tato podoba soudnictví u nás setrvává i po dobu první republiky a v prvních letech po válce.²⁸

²⁷ MALÝ, Karel; SIVÁK, Florián. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jihočany: H&H, 1993. s. 418. ISBN 80-85467-61-5.

²⁸ MALÝ, Karel; SIVÁK, Florián. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jihočany: H&H, 1993. ISBN 80-85467-61-5.

4.1.7 Období druhé republiky

„Soustava ústředních orgánů zůstala po dobu trvání II. republiky v podstatě ve stejné podobě, jak ji vytvořila ústava z roku 1920. Zároveň ovšem byly ve stejné fakticky i právně modifikovány jejich kompetence, složení a role v mechanismu fungování mocenských struktur.“²⁹

4.1.8 Období protektorátu

V tomto období je nutné rozlišovat soudnictví autonomní a soudnictví říšskoněmecké. V období tzv. heydrichiády, kdy docházelo k popravám a základní právní normou se stalo nařízení o civilním výjimečném stavu z roku 1941, kdy řízení před stannými soudy bylo tajné, kdy nebyly kladeny žádné požadavky na kvalifikaci soudců, kdy žalovaný nemohl mít obhájce, kdy rozsudek musel být vykonán ihned, hovoříme o úplném vrcholu terorismu v soudnictví.³⁰

Průřezem naší historie tak lze okusit různé formy výkonu soudnictví a to od úplného podřízení rozhodovací činnosti soudce vládci až po dnešní, zatím, nezávislý systém stojící na principu dělby moci. Přičemž nelze nezmínit i takový způsob rozhodování o právech a povinnostech, jenž byl praktikován za éry komunismu, a to tedy pomocí pokynů učiněných jen telefonátem daného funkcionáře.

4.1.9 Nezávislost soudce v současnosti

V dnešní době, ačkoliv je současný životní styl vyznačován heslem „čas jsou peníze“ a je spojován se snahou vlivných lidí o působení na soudce obálkou, musíme mít na paměti, že naše společnost stále potřebuje a potřebovat bude především soudce nezávislého a nestranného. S čímž jde ruku v ruce potřeba nemožnosti ho odvolat, potřeba nezávislosti správy soudu a soudcova možnost účinkovat v rozhodování o justici samotné. Stále tedy potřebujeme soudce jako lidi především slušné. Dříve bývalo nerozhodnutí dle platného práva trestáno různě – například v Persii stažením z kůže a jejím následným využitím coby potahu pro křesla následujícího soudce.³¹

V této kapitole bychom se dále zaměřili na chápání ustanovení nezávislosti soudní moci v naší současné právní úpravě. Budeme tedy vycházet z ustanovení

²⁹ KADLECOVÁ, Marta. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. 2. opr. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1992. s. 102. ISBN 80-210-0450-9.

³⁰ KADLECOVÁ, Marta. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. 2. opr. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1992. ISBN 80-210-0450-9.

³¹ BALÍK, Stanislav. *Jakého potřebuje byznysmen soudce? Právo & byznys*, 2011. Roč. 1. č. 21. 1. 2011. s. 70-71. ISBN 1804-6061.

hlavy IV. Ústavy ČR. S tím, že tento nezávislý princip soudnictví garantovanýprávě ústavou má povahu obecného principu, tedy takového, který váže všechny soudy na našem území. Princip nezávislosti můžeme v literatuře najít vysvětlen různými způsoby. Např. dle pana Jana Wintera: „*princip nezávislosti soudů je jedním ze stěžejních ústavních principů; lze jej systematicky zařadit jak pod princip dělby moci, tak pod princip právního státu.*“³² a například podle pana Františka Zoulíka se jedná o právní princip, ke kterému se ještě vrátíme.

Samotná ustanovení Ústavy říkají, že postavení soudce v ústavě je především zaměřené na ochranu jeho nestrannosti při výkonu funkce.³³ Ustanovení týkající se nezávislosti soudní moci dále nalezneme v Listině základních práv a svobod.³⁴ Důraz na onu nezávislost je kladen i v pramenech mezinárodního práva jako ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.), Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (č. 120/1976 Sb.). Nezávislost soudní moci je také upravena v Základních zásadách, které byly v roce 1985 přijaty na Kongresu OSN a byly vydány Úřadem vysokého komisaře pro lidská práva. Evropská charta o statusu soudců a Evropská úmluva o základních lidských právech se také zabývají nezávislostí soudců, v níž najdeme dokonce povinnost zajistit nezávislost normou práva v daném státě.³⁵ Abychom se vrátili k české úpravě nezávislosti, musíme zde zmínit Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, tedy o zákoně známém pro většinu studentů a lidí v oboru právo jen pod názvem zákon o soudech a soudcích.

*"Nezávislost je předpoklad, výchozí systémová podmínka. Znamená vysokou míru autonomie, po jejímž vytvoření vznikne samostatný, vyhrazený, nedotknutelný prostor zabezpečený proti nežádoucím vlivům. Umožňuje rozhodování podle předem známých, ryze objektivních pravidel."*³⁶ „Soudcovská nezávislost patří k pojmovým znakům soudnictví, který ji odlišuje a specifikuje od jiných státních činností a který úzce souvisí s jeho nezastupitelností. Dá se tedy

³² WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva (s dodatkem principů práva evropského a mezinárodního)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. s. 91. ISBN 80-86861-75-9.

³³ KLÍMA, Karel. *Constitutional law of the Czech republic*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-089-5.

³⁴ Zákon č. 2/1993 Sb., čl. 36.

³⁵ MLSNA, Petr. *Ústava ČR – vznik, vývoj a perspektivy*. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-63-9.

³⁶ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozš. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. s. 612. ISBN 978-80-7380-140-3.

„cum grano salis“ říci, že kdyby nebylo soudcovské nezávislosti, nemohly by soudy soudit.“³⁷ Soudcovskou nezávislost je nutno chápat ne jako určité privilegium, které je dáno soudům a soudcům státem, ale právě naopak. Tento princip by se měl vyznačovat v postavení soudu jako objektivní strany sporu i co se vztahu ke státu týče. Dále bychom měli tento pojem chápat v širším pojetí než nezávislost institucionální, který můžeme nalézt v ustanovení Ústavy čl. 97, kdy se jedná o nezávislost Nejvyššího kontrolního úřadu. Toto pojetí přichází s tím, že ačkoli je Ústavou založena teorie dělby moci, jen u moci soudní je výslovně uvedena její nezávislost. Zároveň je kladen důraz na to, aby zde existovala další nezávislá instituce a ona nezávislost aby zůstala zachována i mezi jednotlivými soudy. Článek 4 Ústavy ČR přímo stanovuje, že základní práva a svobody spadají pod ochranná křídla soudní moci.³⁸ Zde se jedná o nezávislost celé soudní moci jako jedné ze základních pilířů dělby moci, dále nezávislost soudu jako instituce a samozřejmě i nezávislost subjektů tuto moc vykonávajících, tedy soudců. S nezávislostí souvisí i její výkon a to tedy, že činnost soudu musí probíhat v rámci a způsobem stanoveným zákonem. Ústavní zajištění nezávislosti se nachází v čl. 81 Ústavy, přičemž jde o nezávislost institucionální a v čl. 82, který hovoří o nezávislosti personální. K záruce nezávislosti také patří skutečnost, že soudní moc, tam, kde to není zákonem povolené, nemůže být nahrazena a žádným nezákonným způsobem omezována ve svém výkonu s čímž souvisí i to, že samotné rozhodnutí soudu by mělo nést následky s ním spojené opět dle a v mezích zákona, tedy že rozhodnutí soudů jsou závazná a vynutitelná. „Teprve souhrn nezávislostí (tj. nezávislost instituce, nezávislost činnosti a funkce, jakož i nezávislost rozhodnutí) vytváří pojem soudcovské nezávislosti.“³⁹ Soudcovská nezávislost jako obecný pojem, který je možné samozřejmě dále „dělit“ na další dílčí instituty jako nepodjatost, svoboda soudce atd., které je možné vysvětlovat samostatně nebo právě jako součást výše zmíněného pojmu.

Nezávislost soudů, aby opravdu zachovala onu nezávislost, by měla zabránit jakýmkoliv snahám o ovládnutí některé z částí nezávislosti. Nemůže fungovat a působit jen proti některým tendencím snažících se o ovládnutí některého prvku

³⁷ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-005-2.

³⁸ Zákon č. 1/1993, čl. 4.

³⁹ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 83. ISBN 80-7179-005-2.

nezávislosti. Jedná se vlastně o princip obrany, který by měl vést k řádnému dodržování právních předpisů a jejich užitím vyřešit vzniklé spory.

Nestrannost soudu a soudce jsou dalšími pojmy souvisejícími s nezávislostí soudnictví. Nestrannost jako taková je předpokladem pro postavení soudu jako třetí a nezúčastněné strany v právním sporu. Logicky vzato, aby soudce byl považován za nezávislého, musí být tedy nestranný. Opačně řečeno, kdyby byl přikloněn k jedné ze stran sporu, už bychom ho nepovažovali za osobu nezávislou. Nestrannost je ale širším pojmem než soudcovská nezávislost, jelikož se jedná o přístup daného soudce k danému případu. Porušením nezávislosti chápeme např. nesprávné právní hodnocení.

Nezávislost soudů a soudců je typickým znakem právního státu, což ještě neznamena, že je základním znakem demokracie. Samozřejmě hovoříme zde o rovném přístupu k soudům, o rovném postavení stran při řízení před soudem, možnosti dovolat se svých práv před soudem atd. Avšak v určitých případech jde vlastně o principy, které si protirečí. Například principem demokracie je hlasování lidu a vyhrává většina, avšak při rozhodování soudů nerozhoduje hlasování občanů. Princip soudcovské nezávislosti *„má stejně jako ostatní právní principy dvojí postavení: jednak je determinantou zákonodárcovy vůle při vytváření konkrétní normy; za druhé je současně i korektivem normy při jejím praktickém použití, neboť legislativní vyjádření soudcovské nezávislosti musí být vykládáno tak, aby bylo v souladu s tímto principem a jeho účelem.“*⁴⁰

Mluvíme-li o soudcovské nezávislosti, musíme si také uvědomit, že ani tato nezávislost není bezbřehá. Jelikož jde o právní princip, je tedy omezena hranicemi práva. Existují zde určitá omezení, závislosti, které až po jejich vymezení dávají pojmu nezávislost sílu existence. Nejedná se však o mezení konkretizovaná na určité případy, to už bychom ani nemohli nazývat nezávislostí. Jde o omezení zákonem, omezení svým cílem-a to řádný výkon soudnictví. Na nezávislost soudů a soudců samozřejmě působí běžné vlivy jako na kterékoli jiného člověka, tudíž zde najdeme určité hranice, které přesahují právní ochranu nezávislosti. A samozřejmě, i když se jedná o nezávislou moc v dělbě moci, stále jde o správní činnost, která musí být zakotvena a musí být součástí celého právního systému

⁴⁰ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 84. ISBN 80-7179-005-2.

státu, který jí také musí respektovat. Tudiž bychom mohli hovořit o dalších „hranicích“ nezávislosti.

4.1.9.1 Složky soudcovské nezávislosti

Soudcovskou nezávislost je možné dělit na určité složky, jak jsem již naznačovala výše. Ačkoliv vždy zde bude určitá míra nebezpečí, že nemůže dojít k úplnému vyčerpání těchto složek. Přesto zde hovoříme o tzv. typických složkách a to tedy o soudcovské nepojatosti, samostatnosti soudu, samostatnosti soudce, sociální svobodě soudce a vnitřní svobodě soudce.⁴¹

4.1.9.1.1 Soudcovská nepodjatost

Soudcovská nepodjatost působí jako ochrana nezávislosti soudnictví v případech konkrétního vztahu soudce k jedné ze stran sporu či k jejím zástupcům nebo k věci, o kterou se daný spor vede. „*Již od římských dob totiž platí procesní zásada nemi iudex in causa sua (nikdo nemůže být soudcem ve vlastní věci).*“⁴² Zásady nepodjatosti soudce jsou vyřešeny v konkrétních procesních předpisech. S ohledem na tuto zásadu judikatura Ústavního soudu upřesňuje informace o možnosti vyloučení soudce „*k vyloučení soudce z projednání a rozhodnutí věci může dojít teprve tehdy, je-li evidentní, že vztah soudce k dané věci, účastníkům nebo jejich zástupcům dosahuje takové povahy a intenzity, že i přes zákonem stanovené povinnosti nebude schopen nezávisle a nestranně rozhodovat.*“⁴³ Dále Ústavní soud říká, že „*je třeba přihlédnout i k tomu, že princip nezávislého a nestranného a spravedlivého rozhodování je vůbec zásadním principem fungování soudní moci, a je zákonnou, resp. ústavní, jakož i morální povinností soudců tento princip dodržovat.*“⁴⁴

4.1.9.1.2 Samostatnost soudce

Samostatnost soudce jako nezávislost na jiném soudním orgánu ale není absolutní. Jedná se především o činnost správy, tudíž zde hovoříme také o možnosti kontroly této činnosti, která představuje určitý stupeň závislosti. Další takovéto zásahy samozřejmě ale musí vycházet ze zákona, kde nalezneme způsob i určité meze těchto zásahů do soudcovské nezávislosti.

⁴¹ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-005-2.

⁴² BAHÝĽOVÁ, Lenka. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010. s. 983. ISBN 978-80-7201-814-7.

⁴³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 3. 2001, sp. zn. II. ÚS 105/01.

⁴⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 3. 2001, sp. zn. II. ÚS 105/01.

4.1.9.1.3 Sociální svoboda soudce

Sociální svobodu soudce chápeme především jako snahu o vyhnutí se jakémukoliv tlaku na osobu soudce ať již z hlediska ekonomického, politického či jiného. Osoba soudce by měla mít takové postavení ve společnosti, aby tyto nátlaky na tuto osobu měly, co možná nejmenší pravděpodobnost na vítězství před nezávislou činností soudce.

4.1.9.1.4 Vnitřní svoboda soudce

Vnitřní svoboda soudce má také značný díl na výsledné nezávislosti soudnictví. Jedná se o psychický, profesionální i lidský přístup soudce ke své funkci. Proto i osobnostní kvalita soudce je velice důležitá, ta musí být vykládána tak, aby byla v souladu s tímto principem a jeho účelem.⁴⁵

4.1.9.1.5 Personální nezávislost

Personální nezávislost jako možný nadpojem předcházejících dvou složek nezávislosti soudců byla ústavním soudem shledána jako důsledek a vlastně i podmínkou nezávislosti soudců v institucionálním pojetí.⁴⁶ Zakotvení tohoto chápání nezávislosti shledáváme v čl. 82 Ústavy garantující nezávislý a nestranný výkon soudní moci. Tento článek opravdu nezávislost garantuje nicméně v kontextu ústavněprávního je síla nezávislosti řekněme „okleštěna“. Např. podle pana Prof. JUDr. Jiřího Malenovského, CSc. jde o velice stručné ustanovení, kdy se ona stručnost „...se v Ústavě na jedné straně zhmotnila v nebývale širokých kompetencích Ústavního soudu...na straně druhé se projevila totální absencí ideje soudcovské samosprávy, když Ústava spojuje nezávislost toliko s (jednotlivými) soudy (čl. 81) a soudci (čl. 82 odst. 1.) nikoli se soudní mocí jako takovou.“⁴⁷

4.1.10 Nástrahy ohrožující soudcovskou nezávislost

Nástrahou v tomto slova smyslu můžeme chápat cokoliv, co může být pro konkrétní případ relevantní a může ovlivnit obsah rozhodnutí soudu. Proto, aby soudcovská nezávislost jako určitý princip byla chráněna, je třeba tyto nástrahy nějakým způsobem zaškatalkovat a poskytnout přiměřenou ochranu soudci proti těmto vlivům. Za takovéto nástrahy jsou považovány zásahy, vlivy a omezení soudu.

⁴⁵ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-005-2.

⁴⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 11. 2009, sp. zn. III. ÚS 932/07.

⁴⁷ MALENOVSKÝ, Jiří. *Nakousnuté sousto nezávislosti soudní moci na moci výkonné zůstává na stole*. *Právní rozhledy*, 2008. č. 8. s. 271. ISSN 1210-6410.

Zásahy jsou na vrcholu oněch nástrah působící na nezávislost soudů a soudců. Jde o přímý pokus o ovlivnění rozhodnutí soudce, ať už o pokyn jak danou věc rozhodnout nebo naopak o omezení možnosti vykonávat soudcovské povinnosti.

Vlivy ačkoliv jsou méně zřejmé než výše zmíněné zásahy, mnohdy mohou mít větší následky, a jelikož je možnost ochrany proti nim méně účinná, riziko tohoto vlivu je relativně velké. Patří sem nepřímé působení na soudce např. obavy ze zásahů.

Omezením zde chápeme většinou jako omezení ve stádiu již rozhodnutého sporu a to zabráněním výkonu rozhodnutí nebo pokus o jeho zrušení či změnu.

Další nástrahou můžeme chápat i státní ideologii, hovoříme-li o státech totalitních. Tento ideologický tlak má většinou podobu vlivů a působí především ve sporech, které nějakým způsobem „ohrožují“ politiku státu. Jedná se především o státy fašistické a státy komunistické. Ačkoliv se ideologie těchto států liší, spojujícím prvkem je především to, že soud nechápu jako třetí nezúčastněnou stranu, která má za úkol spor spravedlivě vyřešit, nýbrž jako protáhlou ruku státu, která má sloužit k výkonu státní politiky. Nacistické Německo prošlo úplnou změnou až k často označovanému „zhroucení soudcovské nezávislosti“, kdy docházelo jak k zásahům do legislativy, tak i zásahům přímo proti soudcům. Vznikly také nové tzv. zvláštní soudy. Vše bylo vysvětlováno změnou postavení soudce, který jen ochraňoval zájmy státu a k tomu mu byla poskytnuta i volnost při aplikaci práva či používání analogie v trestních věcech. V socialistických státech docházelo ke změnám v průběhu let. V prvních letech měl soudce soudit dle revolučního práva a měl tak nahrazovat nedostatek právních norem. Ani v době, kdy už ale nedostatek právních norem byl zažehnán, nedošlo ke změně, a jelikož socialistický stát stále využíval soudce ke svým politickým cílům, byl zaveden tzv. třídní přístup k projednávané věci. Tento přístup sloužil často v konkrétních případech až k osobním zájmům. Jednalo se především o to, že soudce měl vždy brát v potaz cíle, kterých mělo být dosaženo a které byly sdělovány soudcům mimoprocesní cestou, tudíž nebylo možné je přezkoumat.⁴⁸

„Zcela nejhrubšími projevy ideologicky zdůvodněného nátlaku na soudy jsou pak tzv. politické procesy. Jde při nich o to, aby trestní represe se z ochrany

⁴⁸ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-005-2.

*společnosti stala aktivním činitelem, prosazujícím určitý politický záměr (ať už jeho obsah a cíle je jakýkoliv)...Tyto procesy sledují svou likvidační i zastrášovací funkci dvojí cíl jednak umožňují urychlenou realizaci určitého politického cíle, ale současně vytvářejí i předpoklady pro fungování toho mechanismu politické moci, který jich využívá.*⁴⁹

Další překážku výkonu nezávislé soudní moci může představovat střet s politickou ideou. První situací je ústavní soudnictví, jelikož rozhodnutí ústavního soudu je často klíčovým pro to, zda bude či nikoliv realizován politický záměr, je také klíčovým pro určení vítěze sporu mezi politickými stranami. Mezi ústavním soudem a orgánem moci zákonodárné a výkonné může proto docházet k určitému napětí a to především proto, že ústavní soudnictví disponuje určitým politickým vlivem, avšak jelikož je vykovávané soudci, kteří jako svobodní občané mohou mít jakýkoliv politický názor, tím mohou působit proti cílům politické strany. Z tohoto důvodu zde může vznikat napětí, které bývá velmi rychle doplněno o řadu snah o ovlivnění rozhodnutí soudu, o zavedení dozoru či o změny zákonných předpisů. Dalšími překážkami pro politiku může představovat správní soudnictví působící jako kontrola správy, která může mít vliv i na politickou scénu. Z toho důvodu se samozřejmě správa snaží o omezení správního soudnictví např. o vynětí některých správních aktů z přezkoumání soudem.

Další nástrahou je veřejné mínění jako takové či ještě silnější veřejné mínění prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. Tato nástraha nejvíce působí na vnitřní svobodu soudce a to hlavně na jeho psychiku. Ačkoliv může jít o nátlak k vydání rozhodnutí správného, i tak nejde o oprávněné nátlaky působící na nezávislost soudce. Nelze se totiž vyhnout tomu, že i když soudce vydá rozsudek v podobě, o jaký „žádala“ media, vyvstane zde otázka, zda to nebylo vynucené.⁵⁰ Pro uvědomění si, určitý „tlak“ ze stran hromadných sdělovacích prostředků zde nacházíme až s existencí svobodného tisku a jeho vlivem na veřejné mínění. Pokud k tomu docházelo i dříve, tak jen ve prospěch tehdejší vlády, tehdejšího režimu, který tak neumožňoval vybočit vydáním

⁴⁹ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 92. ISBN 80-7179-005-2.

⁵⁰ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-005-2.

„nechtěného“ rozhodnutí. V dnešní době však podléháme 24 hodin 7 dní v týdnu vlivu médií.

Za nástrahu v dnešní době můžeme také považovat vznik silné vrstvy a to buď jednotlivých osob či společností, které si mohou dovolit pokusit se „kupovat,“ rozhodnutí.⁵¹ Jde tedy o korupci, o které platí: „*Dvě věci, které se nikdy nestaly, a přesto každý ví, jak probíhají: korupce & konec světa.*“⁵² Jde o vlivy v různých formách (korupce, vydírání, nátlak), ale také vlivy dopadající např. na rodinné vazby. Zbraní proti takovému možnému riziku fungují ve výkonu spravedlnosti opravné prostředky, a to řádné i mimořádné. Tudíž docházíme k tomu, že jednotlivec může mít poslední slovo jen ve zlomku řízení.

Za další ovlivňující faktory můžeme považovat vlivy pramenící ve vzájemně propletených sociálních vztazích soudců a další osob činných v justici. Jedná se o situace, kterým nelze předejít, jelikož se řada soudců zná s řadou advokátů, státních zástupců apod. Není tedy možné tyto vztahy upravit právními normami, avšak obranou bychom chápali podáním námítky podjatosti.

Docházíme tedy k tomu, že rizika či nástrahy, které mohou ovlivnit nezávisle rozhodování soudce o vině trestů, zde jsou a budou stejně jako v každé lidské činnosti vzhledem k rychlosti společenských změn, které mají za následek komplikaci mezilidských vztahů. Z toho plyne faktická nemožnost všechny tyto nástrahy právně ošetřit.

Mimo jiné níže více přiblížené ochrany zbrojící i proti nezávislosti rozhodování můžeme spatřovat také v zásadách etického chování soudců přijatými Soudcovskou unií České republiky. Kde hned prvním bodem je nezávislost, kterou soudce má ctít a hájit jak v profesní sféře svého života, tak i v té soukromé. Soudce se má zdržovat projevů, které by mohly mít za následek

⁵¹ VIDMA, Jan; NÁCHODSKÝ, Zdeněk. *Pracovník justice v ohrožení*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001. ISBN 80-238-7500-0.

⁵² VIDMA, Jan; NÁCHODSKÝ, Zdeněk. *Pracovník justice v ohrožení*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001. s. 17. ISBN 80-238-7500-0.

ovlivnění řízení, nebo by mohly vzbudit pochybnosti v nestranné rozhodování ze strany veřejnosti.⁵³

4.1.11 Kontrola soudnictví

„Soudnictví je proto v právním státě institucí, která slouží demokracii, ochraně lidských práv a upevňování právní jistoty.“⁵⁴ Soudnictví je instituce, která samozřejmě také podléhá kontrole, i když nutno podotknout, že problémem bychom mohli chápat otázky obsahu a mezí soudcovské nezávislosti a poté způsob kontroly soudnictví. Obsah a meze nezávislosti konkrétního rozhodnutí je možné přezkontrolovat řádnými či posléze mimořádnými opravnými prostředky, pokud tak zákon povolí. Za obsah rozhodnutí není soudce jako osoba odpovědná, ani co se týče procesního pochybení na straně soudce, jelikož takovou skutečnost je možné v dalším průběhu procesu napravit. Pokud bychom ale hovořili o odpovědnosti za škodu pramenící z nezákonného rozhodnutí, hovoříme o odpovědnosti státu. Odpovědnost soudce vůči státu je otázkou, na kterou je velice těžké najít jednotnou odpověď. Je pravdou, že soud zastupuje stát a stát zajišťuje fungování soudu a přebírá odpovědnost za nezákonné rozhodnutí, avšak na druhou stranu nesmí porušit nezávislost. Aby nevznikaly možnosti narušení soudcovské nezávislosti, měla by většina kontrol následovat až po vyřešení případu. Na otázku kým by měla být kontrola prováděna, existuje řada odpovědí. Parlament může sice vykonávat určitý dohled, ne však provádět zásah do konkrétních případů. Tzv. služební dohled může provádět justiční správa, která se ale zaměřuje spíše na činnost soudce a plnění jeho povinností. Dalším orgánem může být pověřená tzv. soudcovská rada, která ale také nemůže zasahovat do rozhodování v konkrétní věci ani vyvozovat důsledky z rozhodnutých sporů. Každá kontrola by měla fungovat tak, aby bylo možné dojít k určitým závěrům a za případné chyby vyvodit potrestání.

4.1.12 Záruky soudcovské nezávislosti

Pokud bychom žili v perfektně fungujícím právním a demokratickém státě, nejspíše by tyto záruky nebyly ani třeba, avšak jak historie poukazuje, určité záruky k zajištění institutu nezávislosti soudů a soudců jsou stále třeba. Součástí právních předpisů jsou instituty, které řeší právě tyto záruky. Nejedná se však

⁵³ VIDMA, Jan; NÁCHODSKÝ, Zdeněk. *Pracovník justice v ohrožení*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001. ISBN 80-238-7500-0.

⁵⁴ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 94. ISBN 80-7179-005-2.

o taxativní výčet těchto institutů, které je možné rozdělit do určitých skupin, ačkoliv stále dochází k modernizaci právních řádů a tím i rozšiřování možného výčtu těchto institutů.

Jako první skupinu bychom mohli jmenovat ustanovování soudce, kdy má být soudce volen tak, aby nebyl závislý a odpovědný tomu, kdo ho zvolil. Druhou skupinou jsou osobní záruky, kam řadíme nesedaditelnost a nepřeložitelnost soudce z důvodu jeho rozhodnutí, dále neslučitelnost s výkonem jiné funkce, rozsah práce, odměňování a hospodářské zabezpečení soudce. Třetí skupinu tvoří osoba soudce pro stránce lidské i profesionální. Čtvrtou skupinou představují obecné instituty procesního práva jako veřejnost, ústnost, přímost procesu, vyloučení soudců, rovnost stran atd. Některé této rezervy vyplývají z ústavních pořádků daných států. Záruky ať již vyplývající z ústavního pořádku či ze zákonů daných států stále tvoří „pouze“ formální zajištění nezávislosti. To zda budou skutečně uplatňovány, záleží už na celkovém fungování státu stejně jako na politickém režimu státu.

Nyní pár slov o některých ze záruk soudcovské nezávislosti. Například ustanovování soudce.⁵⁵

4.1.12.1.1 Ustanovování soudce

Ustanovování soudce je zákonem, tedy zákonem o soudech a soudcích, upravený proces, který si klade za cíl na základě určitých požadavků vybrat vhodnou osobu pro plnění této funkce. Soudce musí splňovat především toto: musí jít o občana České republiky, který je bezúhonný, svéprávný a musí dosáhnout 30 let. Dále jsou zde kladeny předpoklady týkající se odbornosti, tedy že jeho zkušenosti a vlastnosti splňují určité charakteristické rysy vhodné pro tuto funkci, musí mít ukončené vysokoškolské studium právnického zaměření a musí složit odbornou justiční zkoušku. Do své funkce je soudce jmenován prezidentem republiky po složení slibu na dobu neurčitou.⁵⁶ „*Po složení slibu jsou soudci přiděleni k předem určenému okresnímu soudu, což činí ministr spravedlnosti. Soudce, který byl přidělen ke konkrétnímu soudu, může být přeložen pouze na vlastní žádost nebo se svým souhlasem.*“⁵⁷ Samotné ustanovení je proces o dvou

⁵⁵ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-005-2

⁵⁶ WINTEROVÁ, Alena et al. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0.

⁵⁷ WINTEROVÁ, Alena et al. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2011. s. 121. ISBN 978-80-7201-842-0.

fázích. První fáze spočívá ve výběru vhodného kandidáta, s čímž souvisí i odborná příprava na výkon této funkce a druhá fáze je již samotné ustanovení. V dřívějších dobách byli soudci vybíráni hlasováním lidu a to především proto, že v původní teorii dělby moci je počítáno s nezávislostí každé ze tří mocí a tímto způsobem volby měla být tato nezávislost zaručena. I v dnešní době se s tímto způsobem můžeme v některých státech setkat. Jelikož ale hovoříme o soudnictví jako o vysoce kvalifikované činnosti pro společnost, museli by hlasující lidé mít přinejmenším určitý stupeň povědomí o této problematice, což by znamenalo poučit lid např. skrze články, ale poté už by se dalo říci, že tyto články mohly tuto volbu ovlivnit. Proto se tento způsob většinou nevyužívá. Stejně jako volba soudců soudní mocí není vítána, jelikož by se poté jednalo o uzavřenou skupinu soudců. Další možností je volba soudců mocí zákonodárnou a to tedy volenými představiteli lidu. I zde ale můžeme nalézt řadu nevýhod. Například i zde dochází k volbě až na základě určitého předvýběru, jelikož parlament sám o sobě neposuzuje uchazeče o tuto profesi. Další nevýhodu lze spatřovat v tom, že už tak parlament vytváří zákonné brzdy pro soudnictví, a proto kdyby měl v rukou ještě druhou otěž v podobě ustanovování soudců, bylo by nezávislé soudnictví ve větším ohrožení. Nejvíce užívaným způsobem ustanovování soudců je jmenování hlavou státu nebo jiným vrcholným orgánem moci výkonné. Tento způsob můžeme považovat za záruku soudcovské nezávislosti, pokud má hlava státu nezávislé postavení a soudce jí není odpověden. Pro větší záruku nezávislosti je požadováno, aby se na této volbě účastnilo více na sobě nezávislých orgánů. První možností je účast soudcovských rad, druhou možností je pak výběr soudce pomocí určité organizace, následné jmenování guvernérem a konečné potvrzení voliči, jedná se o tzv. plán Missouri zavedený v některých státech USA v 70. letech.

4.1.12.1.2 Nesesaditelnost soudce

Mezi další záruky soudcovské nezávislosti patří nesesaditelnost soudce vzhledem k obsahu jeho rozhodnutí. Tento institut však nepřichází s úplnou neodpovědností soudce, protože stále může dojít k odvolání soudce, pokud se prokáže, že jsou zde pro to splněny zákonné důvody a dané řízení, ve kterém mělo dojít k porušení zákona či zákonů je provedené s tím, že bude následně projednáváno před objektivním orgánem. Tímto institutem však není myšlena

otázka délky setrvání ve funkci soudce.⁵⁸ K odvolání soudce může dojít jen ze zákonem stanovených důvodů. To tedy dosažením 70 let, kdy dojde k zániku funkce až uplynutím kalendářního roku, v němž daný soudce dosáhl tohoto věku. Dále pokud dojde k rozhodnutí, že daný soudce už není způsobilý vykonávat svou soudcovskou funkci nebo je rozhodnutím odsouzen za úmyslně spáchaný trestný čin či nedbalostní trestný čin s tím, že byl odsouzen k nepodmíněnému odnětí svobody. Nesmíme také zapomenout zmínit možnost vydání rozhodnutí, kde je soudce omezen ve svéprávnosti.⁵⁹ Dalšími důvody pro zánik této funkce jsou: pozbytí státního občanství České republiky, smrt soudce či prohlášení za mrtvého. Dále budeme-li hovořit o kárném řízení, pak půjde o pravomocné rozhodnutí o odvolání soudce jako kárného opatření.⁶⁰ „*Omezení trvání soudcovské funkce nelze považovat za dostatečnou záruku soudcovské nezávislosti; na druhé straně ovšem nelze přehlédnout, že právě v zemích, v nichž je omezení zavedeno, nemusí mít soudce existenční obavy o své postavení po zániku funkce (naopak okolnost, že byl po určitou dobu soudcem, zvyšuje jeho prestiž při výkonu jiných právnických povolání).*“⁶¹

4.1.12.1.3 Nepřeložitelnost soudce

Dalším institutem sloužícím jako záruka nezávislosti je nepřeložitelnost. Jedná se o záruku zakotvenou v článku 82 odst. 2 Ústavy. Skutečnost, že je zde neodvolatelnost a nepřeložitelnost přímo stanovená v Ústavě odpovídá snaze, aby nedocházelo k situacím, k jakým docházelo za vlády komunistického režimu. Není proto dovoleno žádnému orgánu státní moci odvolat soudce. Pokud se nejedná o přeložení na jeho vlastní žádost popřípadě s jeho souhlasem, což by mělo být výsledkem kárného řízení s tím, že oproti sesaditelnosti je to stále mírnější sankce. Toto omezení vyplývá i ze samotného principu dělby moci. Funkce soudce tedy může zaniknout jen ze zákonem daných důvodů.⁶²

⁵⁸ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-005-2.

⁵⁹ Zákon č. 6/2002 Sb. (Zákon o soudech a soudcích stanovuje důvod k odvolání soudce tímto rozhodnutím, avšak od 1. 1. 2014, od účinnosti nového občanského zákoníku tedy zákona č. 89/2012 Sb., je možné svéprávnost může být jen omezena).

⁶⁰ KOCOUREK, Jiří; ZÁRUBA, Jan. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství: komentář*. 2. dopl.a přeprac. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-761-8.

⁶¹ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 103. ISBN 80-7179-005-2.

⁶² BAHÝLOVÁ, Lenka. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010. s. 983. ISBN 978-80-7201-814-7.

4.1.12.1.4 Inkompatibilita funkcí

Neslučitelnost funkce soudce s jinými funkcemi je další v pořadí záruk nezávislosti. Jelikož se jedná o funkci upravenou ústavou, je vyloučená součinnost s jinou takovou funkcí. Tuto záruku spatřujeme v článku 82 odst. 3 Ústavy, kde je zakotven zákaz vykonávání funkce soudce spolu s funkcí prezidenta republiky, poslance, senátora či jinou funkcí ve státní správě. Dále s jinou samostatně výdělečnou činností až na výjimky určené zákonem.⁶³ Tuto záruku garantuje i Listina základních práv a svobod ve svém článku 44, který dává pravomoc zákonu omezit právo na podnikání a jinou hospodářskou činnost.⁶⁴ Tato omezení, která zabraňují vzniku kolize mezi jednotlivými funkcemi, však povolují činnost učitelskou, publikační apod. V určitých případech ale nastává otázka, zda by souhra funkcí např. funkce soudce s funkcí rektora už nemohla ohrožovat nezávislost soudcovského postavení a jeho spravedlivého rozhodování.⁶⁵

4.1.12.1.5 Právní zajištění soudce

Právní zajištění v podobě hmotného zabezpečení soudce také spadá do skupiny záruk. Jde o předpisy upravující rozvrh práce, kdy tento rozvrh nemá přesahovat jeho pracovní možnosti a zároveň by neměl být jakkoliv běžně měněn a to především s ohledem na zásadu zákonného soudce.

Jako poslední vybranou záruku uveďme možnost disponovat určitou obranou proti možným útokům na osobu soudce co se jeho pro společnost možného „nesprávného“ rozhodnutí týká. Měla by to být především justiční správa, která by měla hájit soudce a především poté zájem soudnictví.⁶⁶

4.1.12.1.6 Ekonomické zajištění soudce

Ekonomické neboli hmotné zabezpečení je garantováno v §75 Zákona o soudech a soudcích, který přímo stanovuje státem zabezpečenou nezávislost soudců hmotným zabezpečením. Toto ustanovení je dále rozvinuto v zákoně č. 236/1995 Sb., o platu a dalších záležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců, ve znění pozdějších předpisů, kde jsou upraveny platové poměry soudců. Soudců tak

⁶³ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozš. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.

⁶⁴ PAVLÍČEK, Václav; HŘEBEJK, Jiří. *Ústava a ústavní řád České republiky I: ústavní systém: komentář*. Praha: Linde, 1998. ISBN 80-7201-110-3.

⁶⁵ BAHÝLOVÁ, Lenka. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010. s. 983. ISBN 978-80-7201-814-7.

⁶⁶ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-005-2.

vzniká nárok na plat, další plat a zákonem přiznané náhrady.⁶⁷ Platy soudců a celkově hmotné zabezpečení je téma společností velmi oblíbené a v současné době možná ještě oblíbenější, proto bych ráda uvedla některá rozhodnutí Ústavního soudu týkající se tohoto nadčasového tématu. Ústavní soud například usoudil, že pokud by došlo ke snížení či úplnému odejmutí platů soudců, došlo by tím k ohrožení právě k jedné ze záruk oné nezávislosti soudců, na které je postaven demokratický stát. Česká republika se za demokratický stát považuje, tudíž tato záruka nezávislosti musí být respektována, ačkoliv to za určitých společenských podmínek může vypadat jako nevhodné.⁶⁸ Ústavní soud dále vyvodil, že snížení platů soudců je omezeno vzhledem k tomu, že vždy zde musí být splněna určitá míra proporcionality, tedy že se musí jednat o situaci výjimečnou a odůvodněnou. Nesmí se jednat o tlak moci zákonodárné či výkonné, který by mohl mít negativní dopad na důstojné postavení soudců.⁶⁹ Platová záruka by tedy měla být stabilní a neměla by na ní mít vliv aktuální politická situace v zemi. Pokud by tak nebylo a bylo by nějakým způsobem do této garance nezávislosti zasaženo, jednalo by se o porušení článku 82 odst. 1 Ústavy.⁷⁰

4.1.12.2 Kvalita soudce

Nezávislost soudnictví beze sporu záleží i na osobě soudce jako na člověku i jako na odborníku. Pro to, abychom se pokusili vybrat nejvhodnějšího kandidáta pro tuto nezávislou funkci, je nutné některé aspekty, které by měl daný kandidát splňovat, uplatnit v právním předpise. Jde tedy o dokončené vysokoškolské studium právního typu, absolvování přípravy, úspěšné složení zkoušky. Podíváme-li se ale na „lidské aspekty“, které by měly být splněny, zjistíme, že ty jsou jen velice těžko zachytitelné v právních předpisech. Většinou jde o určitou věkovou hranici, bezúhonnost. Dostaneme-li se již do fáze samotného jmenování, jde o složení slibu, přičemž slib sice nepřináší další povinnosti, nicméně je velice důležitý pro posílení záruky soudcovské nezávislosti.

4.1.13 Procesní záruky soudcovské nezávislosti

Jedná se o procesní záruky, jako jsou zásady dispoziční a projednací, které zajišťují nestrannost soudce. Dále se jedná o zásadu veřejnosti řízení, kdy

⁶⁷ KOCOUREK, Jiří; ZÁRUBA, Jan. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství: komentář*. 2. dopl.a přeprac. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-761-8.

⁶⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. září 1999, sp. zn. Pl. ÚS 13/99.

⁶⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. července 2014, sp. zn. Pl. ÚS 28/13.

⁷⁰ BAHÝLOVÁ, Lenka. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-814-7.

veřejnost plní kontrolní funkci a tím se stává zárukou nezávislosti soudců. Ale jelikož může veřejnost působit i opačným směrem existuje zde i možnost omezení této zásady a to ze zákonných důvodů. Do této skupiny dále řadíme zásadu ústnosti, přímosti, volného hodnocení důkazů atd.⁷¹

4.1.14 Právo na soudcovskou nezávislost

Právo na soudcovskou nezávislost je obsaženo v ústavě, tak i v mezinárodních paktech, považujeme ho tedy za jeden z ústavních principů. Ochranu tomuto ústavnímu principu poskytuje Ústavní soud. Porušení této nezávislosti se můžeme domáhat prostřednictvím ústavní stížnosti, ale jelikož využití tohoto prostředku je podmíněno využitím všech dostupných prostředků, muselo by k porušení nezávislosti dojít až v poslední instanci řízení. „*Prakticky tedy připadá ústavní stížnost v úvahu při delegaci spravedlnosti, při odnětí věci zákonnému soudci a při hrubých porušeních nestrannosti soudu (např. v případě, že v poslední instanci rozhodoval vyloučený soudce).*“⁷² S tím, že ústavní stížnost nemůže podat sám soudce proti zásahům do jeho nezávislosti.

4.1.15 Evropské pojetí soudní moci

Organizace a činnost soudního systému České republiky je v návaznosti na ČSFR jako předchozího smluvního státu Rady Evropy vázané a uskutečněné na základě mezinárodní Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Smluvní státy jsou povinny přiznat každému, kdo spadá do jejich pravomoci, práva a svobody uvedené v úmluvě. Úmluva je vykládána Evropským soudem pro lidská práva a je aplikována na případy, které se dostávají do řízení před ESLP ze strany fyzických a právnických osob jednotlivých členských států. Přímá účinnost a platnost Úmluvy pro Českou republiku je v rámci ústavního pořádku a rozšiřuje tím standardní a interpretační realizace práv a svobod.⁷³

4.2 Anglie

Právní dějiny Anglie a tím i počátky soudnictví přibližující se, i když vlastně zcela jiného řádu, našemu pojetí soudnictví začíná v polovině 5. století (pomineme-li okupaci Římany).⁷⁴ Anglické právo bylo ovlivněno římských, ale až v pozdějších letech a především v mnohem menším poměru než jsme zvyklí

⁷¹ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-005-2.

⁷² ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 110. ISBN 80-7179-005-2.

⁷³ KLÍMA, Karel. *Constitutional law of the Czech republic*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-089-5.

⁷⁴ BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny evropských zemí a USA*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7380-273-8.

u práva kontinentálního. Proto o nám bližším právním vývoji lze hovořit až v anglosaském období, kdy došlo k vytlačení původních obyvatel (Keltů) a příchodu germánských kmenů a to Anglů, Sasů a Jutů. V tomto období také došlo ke vzniku „předchůdce parlamentu“ wiganu.⁷⁵ Po anglosaském období následuje období feudálů a to dobytím Vilémem Dobyvatelem, normandského vévody. V průběhu let se vytvářelo státní zřízení s čím dál výraznějším postavením krále a parlamentu. První reformy upravující upevnování výsadního postavení krále přináší reformy Jindřicha II. ve století, v roce 1215 však následovala Magna Charta Libertata (Velká listina svobod), která naopak působila contra královské moci. Šlo o výsledek řady vlivů, především pak s rostoucím pocitem síly normanské šlechty a nespokojeností celkovou politikou krále. Proto nakonec Jan Bezzemek podepsal Velkou listinu svobod, jež je považována za I. chartu anglické ústavy. Za vlády Eduarda I. dochází k rozdělení královského soudu na soud Královské lavice a Soud obecných pří. S tím, že nejvýznamnější spory řeší soud Královské lavice a to především případy týkající se krále, dále případy trestního práva a další. Král mohl také příkazem docílit toho, aby se daný případ projednával právě u toho soudu, ačkoliv měl být projednán u jiného soudu. Dále zde byly projednávány případy, kdy se kdokoliv dovolával nesprávného rozhodnutí soudce, a to i soudce Soudu obecných pří. Další změnou byly úpravy týkající se soudů pojízdných, které prošly reformami. Králem pověřeni soudci vyslechli na svých cestách poroty případů projednávajících u centrálních soudů a posléze byli někteří soudci pověřováni k tomu, aby projednávali případy od jejich počátku až do konce. V roce 1361 dochází za vlády Eduarda III. k vydání zákona o smírčích soudcích, jímž se do pozice soudce v jednotlivých hrabstvích dosazují lordi spolu s „předními muži hrabství“ (z nichž měli mít alespoň někteří znalost práva).⁷⁶ S propuknutím války růží v letech 1455-1485 se vytváří absolutní monarchie, která měla své nejsilnější zbraně ve státní církvi a mimořádných soudech, jimiž byly Hvězdná komora a Vysoká komise. Do nejsilnější pozice se díky mistrnému využití rozepří mezi měšťany a šlechtou dostala královská moc, jež se až v 17. století přiblížila feudálům. Z hlediska práva byla významná především Kniha Soudného dne (Kniha posledního soudu), obecné právo, které je dnes ráno charakteristická anglosaského práva se začalo vyvíjet za Viléma Dobyvatele. Začaly se formovat základní zásady práva, které tkvěly ve spojení

⁷⁵ KUKLÍK, Jan. *Dějiny angloamerického práva. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-87-5.*

⁷⁶ KUKLÍK, Jan. *Dějiny angloamerického práva. Praha: Lege, 2011. ISBN 978-80-87212-87-5.*

právních obyčejů anglosaských a normanských a rozhodnutích královských soudů, dnes tedy hovoříme o precedentech. Z řízení před kancléřským soudem se vyvinula tzv. spravedlnost, rozhodnutí dle právního přesvědčení soudců.⁷⁷

Již od počátku formování anglického práva (common law) se vytváří zcela jiný systém soudních rozhodnutí považující se za pramen práva, jedná se o právo vytvářené soudci a nám tedy známé pod pojmem „precedent.“ Již od roku 1194 docházelo k vytváření zápisů rozhodnutí soudů. S existencí dvou nejvyšších královských soudů (viz výše- Královský soud a Soud obecných pří) hovoříme také o dvou druzích Svitků žalob (kam se zapisovali soudní rozhodnutí spolu se stručným popisem). V souvislosti s tímto nutno poznamenat, že žaloby se zapisovali do tzv. ročenek. Od 16. století už docházelo k vydávání tisknutých ročenek i vydávání precedentů, avšak postupem času docházelo k tomu, že se řízení před soudem začalo proměňovat a že soudci na již rozhodnuté případy měli již jiný právní názor či rozhodnutí byla jednoduše zastaralá. Navzdory zásadě stare decisis („zůstat u rozhodnutého“) se tímto dotvářelo common law.

Dalším významným institutem anglosaského práva je ekvita. Vznik ekvity je datován na počátek 14. století. A to především z toho důvodu, že zde bylo čím dál více lidí, kteří se nemohli využít spravedlnosti před soudy řádnými a to především také proto, že řízení u soudů bylo zahaleno formalismem a neoplývalo zrovna vysokou rychlostí při řešení sporů. Poddaní se tak mohli obracet na krále se svými peticemi, které často směřovaly proti ovlivněnému jednání soudců, jejich podplácení a podobně. Přičemž ty stížnosti od jednotlivých občanů vyřizoval Lord kancléř. Jedním druhem případů, které tak spadaly do jeho sféry, byly rozhodnutí dle spravedlnosti neboli ekvity. Toto řízení nebylo vázáno pravidly formality a Lord kancléř tak rozhodoval o otázce skutkové i právní sám. Nerozhodoval však případy spadající do práva trestního.

V 16. století dochází k odpoutání světské vlády od té církevní, k čemuž značnou měrou pomohl také problém Jindřicha VIII. s rozvodem s Kateřinou Aragonskou. Pro oblast soudnictví to bylo důležité především pro vyřešení kompetenčních sporů s církví a k tomu, že vznikl soud delegátů, který sloužil jako soud odvolací. Po Jindřichovi VIII. na trůn dosedá Eduard VI., Marie Krvavá, Alžběta I. a s tou přichází také vytvoření soudu Vysoké komise, který měl

⁷⁷ BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny evropských zemí a USA*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7380-273-8.

na starost řízení o činech proti panovníkovi. Byl tvořen biskupy a soudci, které sám panovník jmenoval. Je tedy řečnickou otázkou na kolik tito soudci rozhodovali nezávisle. Další velkou změnou bylo přerušení myšlenky, že porota se nemůže ve svém rozhodnutí zmýlit. Rozhodnutí soudů je tak možné přezkoumat soudem vyšší instance (rozhodoval soud Královské lavice, soud Obecných pří, Sněmovna lordů ale někdy také panovník s jeho Tajnou radou). S problémy rozhodování soudců bez patřičného vzdělání a tím možnosti ovlivněného rozhodnutí se vyrovnávalo také soudnictví ekvity. Za další soud ekvity se tak nově považují také Vysoký soud admirality a soud Lorda Maršálka. V 17. století hovoříme o vládě Stuartovců.⁷⁸

V roce 1628 (za vlády Karla I.) došlo k přijetí Prosby o právo, která s sebou přinesla zákonnou úpravu daní, zákonnost podmínek pro odsouzení; zbavení svobody, života a majetku; možnosti bránit se stížnostmi například proti nezákonnému stíhání. Hovoří se tak o II. chartě anglické ústavy. V následujících letech se již dostáváme do let revolučních. Přičemž zde se setkávají dvě strany, na jedné stojí král, duchovenstvo s feudální šlechtou a částmi buržoazie, rolnictva proti parlamentu, nové šlechtě (tvořena větší částí šlechty) a rolnictvem. Revoluce přes úpadek královské moci, vítězství parlamentu v první občanské válce, přes boje uvnitř parlamentu (mezi presbyteriány a nezávislými a nezávislými a rovnostáři) vedla až ke druhé občanské válce a ke zrušení království a vyhlášení republiky, ze které vykristalizovala již v roce 1653 vojenská diktatura za období protektorátu Olivera Cromwell, který byl však vystřídán obnoveným královstvím za vlády Karla II. (syn popraveného Karla I.). V této době také dochází k řadě změn v tehdejší legislativě, ruší se tak některé zákony, ale pro účel nezávislosti soudnictví, zmiňme především zrušení soudní pravomoci duchovních a ordonanci o zrušení poručenského soudu. Dochází také ke zrušení království. K rychlému návratu církve k soudnictví došlo již za restaurace Stuartovců. V roce 1679 je vydána III. charta anglické ústavy, Habeas Corpus Act, která tak přinášela právo každého dovolávat se soudu, aby přezkoumal zákonný důvod jeho zatčení. Soudci tak byla dána pravomoc rozhodnout a propustit zatčeného, bylo-li zatčení nezákonné, nebo ho nechat ve vazbě popřípadě propustit na kauci. Zprvu toto právo mohli uplatit občané jen u trestního řízení posléze však také u řízení občanského. Po revoluci roku 1688 a nástupu Viléma III. Oranžského na trůn

⁷⁸ KUKLÍK, Jan. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-87-5.

dochází k vydání Listiny práv a Zákona o nástupnictví.⁷⁹ Následující 18. století ovlivnilo v pozitivním slova smyslu kromě jiného také nezávislost soudců, jelikož ti, pokud svou funkci vykonávali řádně, mohli i při nástupu nového panovníka na trůn setrvat ve své funkci. V tomto století také nelze nezmínit roli soudu Královské lavice, jelikož právě soudce tohoto soudu lord Mansfield se snažil o to, aby ta nejdůležitější rozhodnutí byla vydávána s tím, že soudci mají v rukou pravomoc přizpůsobovat právo vzešlé z precedentů potřebám té dané doby, ovšem v případech majetkových byl zastáncem potřeby právní jistoty. Na počátku 19. století tak byla utužena zásada „stare decisis.“⁸⁰ V následujících letech první poloviny 19. století docházelo ke snahám vedoucím ke sjednocení doposud různého rozhodování soudů obecného práva a kancléřských soudů. Obecné soudy tak mohly rozhodovat také podle spravedlnosti a naopak soudy kancléřské dle obecného práva.⁸¹ V roce 1830 vydáním Law Terms Act došlo k reformě soudnictví z pohledu vytvoření pravidel pojízdných soudů, změn u Soudu lorda kancléře a podobně, změny se týkaly především strukturálního hlediska.⁸²

Po první světové válce dochází ke vzniku samostatného Irsku, který se stal součástí Britského společenství. Válka měla vliv především na hospodářskou krizi doprovázenou sociálním napětím, na trůn se mezi tím dostává pod abdikaci krále Eduarda VIII. Jiří VI.⁸³

Po druhé světové válce dochází v oblasti soudnictví k reformám a to tím, že v roce 1971 byl vydán zákon o soudech, kdy byly vytvořeny korunní soudy sloužící místo soudů smírčích a pojízdných a dále vznikaly soudy jednotlivých hrabství. V roce 1980 byly vytvořeny soudy magistrátní a tím byla tato reforma de facto ukončena.⁸⁴

4.3 USA

Pomineme-li jistě zajímavou historii v koloniálním období, narazíme na, pro USA, velice významné datum, jímž je rok 1776 a s tím spojené prohlášení

⁷⁹ BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny evropských zemí a USA*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7380-273-8.

⁸⁰ Byla tak potvrzena snaha o dodržování pravidel a odchýlení bylo možné pokud by dané rozhodnutí na nové případ působilo nevhodně či zcela nerozumně. Také je prosazeno označení jádra precedentu jako ratio decidendi a část zdůvodnění rozhodnutí jako obiter datum.

⁸¹ BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny evropských zemí a USA*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7380-273-8.

⁸² KUKLÍK, Jan. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-87-5.

⁸³ BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny evropských zemí a USA*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7380-273-8.

⁸⁴ KUKLÍK, Jan. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-87-5.

nezávislosti, které vyházel z teorie přirozených práv, jež hlásal již J. J. Rousseau. Základním obsahem této toho prohlášení jsou práva člověka na život, svobodu a právo na budování štěstí. Válka započatá v tomtéž roce skončila vítězstvím bývalých kolonií. Tento rok je také významný z hlediska toho, že byla přijata první ústava s názvem Články konfederace vytvářející spolek států s účelem společné obrany, přičemž státy měly dále disponovat svou svrchovaností, právem atd. S rokem 1787 přichází reakce na nepřekonání potíží, které zemi nadále sužovaly a to především v oblasti sociální a ekonomické. Tuto reakci chápeme ve vydání nové ústavy, kde se již objevuje nám známý princip dělby moci, kde moc soudní měla ve svém čele Nejvyšší soud.⁸⁵ Již hovoříme o spolkovém státě ve formě republiky. Na nátlak antifederalistů byla v roce 1791 přijata Listina práv.⁸⁶

Následující období je období ve stínu politického hašteření otrokářů a kapitalistů, jedná se o období mezi lety 1783 a 1865. Vrcholem konfliktů byla válka severu proti jihu, kdy šlo o získání Dalekého západu a tím nadvlády celé země. V roce 1820 je vytvořena hranice otroctví díky Missourskému kompromisu, proto aby byl kompromis v roce 1850 nahrazen zákonem (zákon o Kansasu a Nebrasce) a o sedm let později v rámci rozhodnutí Nejvyššího soudu byla hranice zrušena, jednalo se o případ Dreda Scotta. V roce 1860 tak oslavili vítězství republikáni v čele s Abrahamem Lincolnem se svým protitrokářským programem. Čímž došlo k odtržení jižních otrokářských států a jejich následnou porážku v občanské válce, kde důležitým mezníkem bylo Prohlášení o osvobození černochů v roce 1863. V následujícím vývoji tak docházelo k upevnování Unie a začleněním otrokářských států do jejího rozsahu, ústava prodělala druhý cyklus úprav, jenž vyvolal vydání „černých zákoníků“, rasisticky orientovaných právních ustanovení.

V následujících letech (1865-1918) proběhla řada kodifikací, a to především ve sféře trestního práva a v oblasti protitrustových zákonů, které však nebyly tak úspěšné (docházelo k jejich zneužívání proti organizacím dělníků a ne k jejich původnímu cíli, jelikož i monopoly de facto ovládaly stát).

⁸⁵ Postavení a úloha nejvyššího soudu vyplývala ze zákona o soudnictví, o němž bylo také jednáno v rámci známého případu *Marbury v. Madison* a které skončilo vytvořením precedentu zakládající funkci nejvyššího soudu jako soudu ústavního, tedy toho, jenž provádí ústavní kontrolu zákonů.

⁸⁶ Listina v deseti 10 doplňcích ústavy posilovala váhu demokracie, od svobody vědomí přes svobodu petiční také zaručovala právo na porotu.

Po první světové válce, ačkoliv se jedná o stát patřící do skupiny vítězů, je USA stejně jako ostatní země pod řadou nemilých vlivů, mající dopad na jednotlivé oblasti lidského života. Řeč je o hospodářské krizi doprovázené sociálním napětím a probouzejícím se komunismem a fašismem. V důsledku toho dochází ke snahám centralizace moci, k čím dál silnější pozici moci výkonné a k posílení pozice velkopodnikatelů. Z vlád jednotlivých prezidentů je velkou osobností Roosevelt a jeho program Nový úděl reagující na hospodářskou krizi, která vyvrcholila na „černý pátek“ v roce 1929. Byla vydávána opatření ve formě jednotlivých zákonů na podporu politiky a sociálních oblastí, avšak Nejvyšší soud často rozhodoval o protiústavnosti těchto zákonů, proto mělo dojít k rozšíření počtu soudců, aby prezident, který jmenoval soudce, tak získal nutný počet „pro“ hlasujících soudců, nakonec k tomuto opatření nebylo přistoupeno.⁸⁷

4.3.1 Soudnictví

Se zaměřením na organizaci soudnictví se o koloniálním období zmíníme, jelikož se zde objevují rozdíly, které nacházíme s porovnáním tehdejší složitější organizací soudnictví Anglie v 17. století, která je tvořena několika různými soudy. V tomto prostředí spíše hovoříme o orgánech moci výkonné a zákonodárně, které vykonávají funkci soudní. Na stupni nižší organizace soudů se objevují tzv. county courts, které představovali jakousi kontrolu ze spodu, ovšem nejednalo se o soudy v našem slova smyslu, spíše jen o administrativní činnost. Přičemž každá kolonie měla svou soudní strukturu. Většina soudců byli laici z elitní vrstvy občanů. V 18. století již vznikají soudy specializované. Vzhledem k tomu, že zde fungovaly de facto dva systémy soudnictví (soudy admirality a kancléřství, přičemž ani u jednoho z těchto soudů nebyla přítomna porota), sílí snaha Anglie o působení i zde na Americkém kontinentě. O odvolání z koloniálních soudů a o soulad obou zákonných úprav rozhoduje a dbá Tajná rada. Soudci, jelikož se jednalo o laiky, ani nemohli znát všechna ustanovení práva (common law), ale i tak byly základní principy dodržovány, avšak rozdíly v soudních řízeních u jednotlivých soudů v koloniích byly značné.

V období počínající rokem 1776, tedy již výše zmíněným rokem prohlášení nezávislosti a posléze vydáním nové ústavy v roce 1787 je soudnictví chápáno jako de facto nejslabší článek v rámci dělby moci. Především proto, že není

⁸⁷ BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny evropských zemí a USA*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7380-273-8.

nadáno zbraní jakou vlastní moc výkonná, která jen díky ní může prosazovat svá rozhodnutí. Soudní moc je v této době upravena v článku třetím federální ústavy a dále v zákoně o soudnictví z roku 1789, přičemž tento zákon prošel změnami zákony z roku 1801 a 1802. Soudnictví v této době „bojů“ federalistů a republikánů hrálo roli obětního beránka. Jelikož nebylo zpočátku upraveno, kdo je oprávněn vydávat závazné výklady ústavy činily tak jednotlivé státy. Po jednotlivých „útocích“ typu jmenování svých stoupenců do řad soudců ze strany federalistů či jiným opatřením republikánů dochází k vydání již řečeného rozhodnutí ve věci Marbury v. Madison a přechodu práva na přezkoumání ústavnosti zákonů na Nejvyšší soud. Velký podíl na přijetí tohoto rozhodnutí měl federalista a předseda Nejvyššího soudu John Marshall. Z organizační stránky soudnictví nalézáme státní soudy působící vedle soudů federálních, které jsou státním nadřazeny, ovšem pokud bychom se zaměřily na tvorbu práva, jsou soudy federální spíše postaveny do zadních řad. V jednotlivých státech se tak postupem času a postupným vývojem, kdy muselo také dojít k oddělení moci výkonné a soudní, které měl v rukou guvernér daného státu, se vytváří soustava čítající tři stupně soudů. Vedle této soustavy stále hrají svou roli smírčí soud a další vytvořené soudy na základě (v některých státech) zachovaným principem spravedlnosti. Znovu bych jen připomněla, že stále jde o soudce laiky, až postupem dalšího vývoje dochází k chápání funkce soudce jako profesionálního postavení. Soudci byli voleni na určitý čas, zatímco soudci federální byli do své funkce jmenováni na doživotí. U soudců Nejvyššího soudu nezávisle vytvářejí rozhodnutí, ve kterých je spatřována snaha upravit hodnoty a potřeb tehdejší doby a tím pádem umožnit samotnému právu další vývoj. Jde o přizpůsobení práva dané doby, které samozřejmě navazuje na úpravu common law, přičemž k tomu přispívají i soudci civilního řízení. Jelikož důležitou roli přitom sehrály soudy „equity“, které ale nebyly zřízeny ve všech státech, měl výraznou roli odvolací soud, kde proti nedostatkům v řízení soudu nižšího sloužil „writ of error“.

Po tomto vývoji již v 2. polovině 19. století soudnictví neprochází nijakými většími proměnami. Docházelo však k přehlcování soudů odvolacích, a proto došlo ke výšení počtu soudců a vytvořením specializovaných senátů. Z roku 1875 pak pochází zákon upravující jurisdikci soudů federálních a soudy odvolací jsou upraveny zákonem z roku 1891. Soudci jsou již profesionálové a je možné sledovat také snahu o to, aby už soudci laici neměli vliv na rozhodování a tvorbu

práva. Tento soudní systém bývá kritizován především pro svou pomalost a nepružnost, avšak profesionalita soudců a tím i zmenšení rizika ovlivnění laického soudce je ovlivněna na pozitivní stranu.

V období od konce 1. světové války až po konec 20. století dochází jen k méně významným změnám, co se týče organizace soudnictví. Zákonem o soudnictví z roku 1925 se v důsledku posílení pravomoci Nejvyššího soudu, o tom čím se bude zabývat a blíže specifikovala hranice jurisdikce mezi federálními a státními soudy. V oblasti obsazení soudů je však zajímavé obsazování funkcí soudců působících u státních soudů, jelikož stále se tomu děje volbou na určité období. Avšak je tomu tak ve 2/3 států, ale v té zbývající třetině jsou soudci jmenováni do funkce guvernérem se souhlasem horní komory sboru zákonodárného. Tudíž zde se nabízí otázka nezávislého výkonu takto zvoleného soudce. Jelikož tato možnost vyvstává sama již z toho systému, dochází k „řešení“ v podobě aplikace plánu Missouri, který přichází s tím, že guvernér vybírá na jmenování soudce ze seznamu připraveného zvláštní komisí. Tito soudci pak postoupí schválení či naopak odmítnutí příslušných voličů. V určitých případech (ve skutečnosti jen zlomek případů vstane před porotou) soudce jen vyměří trest, avšak na základě dohodnuté skutečnosti mezi obžalovaným (ten se dozná) a státním návladním (ten kvalifikuje spáchaný čin jako méně závažný než by učinil bez dohody s obžalovaným).⁸⁸

V současné době Ústava hovoří jen o Nejvyšším soudu, ty ostatní Ústavní a legislativní jsou tak dílem Kongresu. S tím, že soudci soudu ústavního jsou jmenováni prezidentem za potvrzení Senátu. Prezident tak jmenuje soudce doporučeného senátorem, který zastupuje ten daný stát, ve které soudce poté vykonává svou funkci. Přezkumem ústavnosti tak disponuje americké nezávislé soudnictví a to tím, že má oprávnění přezkoumávat akty Kongresu i akty jednotlivých států vydávané místní výkonnou mocí či tamějšími nejvyššími orgány.⁸⁹

4.4 Rusko

Dějiny Ruska datujeme od poloviny 9. století a to od prvního feudálního státu na tomto území - Kyjevská Rus, přes následné zničení Tatary, Moskevské

⁸⁸ KUKLÍK, Jan. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-87-5.

⁸⁹ WILSON, James Q., *Jak se vládne v USA*. Přeložil Zdeněk Masopust. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-70-8.

knížectví, založení carské samovlády Ivana IV. Hrozného, následné krizi, kdy se píše přelom 16. a 17. století pokračujíc přes absolutní monarchii k samovládě Petra I. a Kateřiny II. Až do roku 1917 a po revoluci. Do té doby lze říci, že jde o stát zcela v rukou panovníka a to včetně všech částí vlády v zemi.⁹⁰

V roce 1917, kdy propuká dělnická stávka, je vyhlášena Prozatímní válka a dochází k odstoupení cara. Dochází k situaci spolupůsobení Prozatímní vlády a revolučních orgánů navazujících na sověty z první ruské revoluce. Avšak ve skutečnosti se spíše nacházíme v době zmatku, jelikož nikdo neměl dostatečnou moc na ovládnutí většiny. Zvláštností bylo, že je možné v této době zde spatřovat prvky demokracie, ale nutno podotknout, že se tyto prvky vztahovaly jen na některé skupiny obyvatelstva (vojáky a dělníky). Prozatímní vláda se ukázala jako nedostatečně silná.⁹¹

Toto krátké období je z druhé strany ohraničeno Říjnovou revolucí a obdobím „válčeného komunismu“, probíhal tzv. rudý teror spojen s vězeňskými tábory a zřízením tajné policie Čeka. Moc převzali Sověti v čele s Leninem⁹² a nastala etapa Nové hospodářské politiky, aby v roce 1922 vznikl Svaz sovětských socialistických republik (SSSR). Následující období vede Rusko Stalin.⁹³ A v tomto období došlo k vydání Ústavy Svazu sovětských socialistických republik, byla uzavřena dohoda o neútočení spolu s rozdělením sféry vlivu s Německem na základě Paktu Molotov - Ribbentrop a také probíhaly politické procesy (jistě zcela „nezávislé“). Právo je jen předmětem k trestní represii, je zneužíváno a v řadě případů nebylo ani známo celé veřejnosti. Den 22. 6. 1941 je spojen s napadením SSSR Německem. Právo v období v sovětské moci bylo charakteristické od neuznávání klasického dělení práva na soukromé a veřejné, po vniknutí moci totalitní do všech sfér života lidí vlastně představovalo jen určitý soubor norem, který byl potřeba k dosažení státem určených cílů. To zda se jednalo o spravedlivé a morální bylo otázkou, jejíž odpověď byla hájena společným zájmem.⁹⁴ Dnešní postavení soudců, i když snad mohou i generalizovat, že de facto všech osob činných ve veřejné správě, je řízeno autoritou, která zemi

⁹⁰ BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny evropských zemí a USA*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7380-273-8.

⁹¹ PELIKÁN, Dragutin. *Právní dějiny ruského práva*. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-432-5.

⁹² Jménem Vladimir Iljič Uljanov

⁹³ Jménem Josif Vissarionovič Džugašvili

⁹⁴ PELIKÁN, Dragutin. *Právní dějiny ruského práva*. Praha: C. H. Beck, 2000, ISBN 80-7179-432-5.

vládne. Ačkoliv se v historii, jejíž konec lze určit datem dne včerejšího, se stále objevují snahy o revoluce či vzpoury, stále se jedná (a ještě dlouho jednat bude) o stát zcela ovládaný ve prospěch osob stojící na vrcholu této ruské pyramidy.

4.5 Hrozby ohrožující dnešní nezávislé soudnictví

Dle ústavního pořádku České republiky stále hovoříme o nezávislé soudní moci, avšak je otázkou na jak dlouho tomu tak ještě bude. O tom, že dochází k řadě pokusů o ovlivnění toho, na jakou stranu se otočí ona spravedlnost, se dovídáme poměrně často (častěji než dříve) z mediálních prostředků.

Velice často diskutovaným, také i Evropským soudem pro lidská práva, je tvrzení, že nejlepším soudem je ten, který rozhodne spravedlivě spor v co možná nejkratší lhůtě. Ačkoliv bychom mohli vyvozovat různé a jistě zajímavé výsledky ze statistik počtu podání a délky vydání rozhodnutí u jednotlivých soudů, je důležité si uvědomit, že právo neleží jen v oněch tabulkách, nýbrž zde hraje roli především problematika jednotlivých podání stejně jako opakování podání s obdobným či podobným jádrem věci, kdy je tudíž možno rozhodovat relativně rychle vzhledem k již vyřešenému obdobnému případu.

Další pomyslnou hrozbu můžeme spatřovat ve snaze z lidského povolání soudce vytvořit, co možná nejrychlejší a nejvýkonnější mašinu, která bude (je otázkou do jaké míry) spravedlivě rozhodovat o právech a povinnostech běžných lidí. Stejně jako řada dalších institutů, které mají usnadnit, zrychlit a nejspíše také zefektivnit přístup občanů k právu na ochranu svých práv. Je tedy otázkou, zda toho zdokonalování není již přespříliš a nemá to spíše opačný efekt. Jde přeci o rozhodování o našich (lidských) právech a povinnostech, které bychom tak přenechali „super rychle mašině“ bez jakéhokoliv zvážení možností řešení sporu a rozumného přístupu k věci.⁹⁵

Dalšími problémy, které se dají podřadit pod toto téma, jsou otázky týkající se jmenování ústavních soudců na Slovensku a v Polsku. V Polsku je situace dokonce znepokojující natolik, že se k otázce možného ohrožení vlády práva, tedy nezávislosti, ale i demokracie, vložila Evropská Unie, jejíž závěrečná zpráva zatím není oficiální, avšak hovoří se o tom, že se Polsko ocitá v ústavní krizi a to především z důsledku přijetí novely zákona o ústavním soudu, jež byla přijata na přelomu roku 2015. Jde o podobnou kontrolu za strany Evropské komise, jako

⁹⁵ BALÍK, Stanislav. *Soudce není stroj. Právo & Byznys*, 2013. s. 44-47. ISBN 1804-6061.

tomu bylo v roce 2014 v Maďarsku, kde byl ovšem tento mechanismus podle mnohých zanedbán.

5 Nezávislost advokáta v historii

Advokacie je jako povolání milováno i nenáviděno. Často z úst jednoho člověka můžeme zaslechnout jak chválu, tak i opovržení a to většinou spojeno jedním dechem. Dějiny advokacie pro mnou zvolené téma, tedy nezávislost, je jako nutná slepecká hůl pro pochopení významu toho principu. Výstižně je toto povolání charakterizováno v následující úvaze: „...*právník bez dějin a literatury je řemeslník, pracující zedník, má-li však znalosti z těchto oborů, může se nazývat architektem.*“⁹⁶ Podat definici pojmu advokát či advokacie jako takové není tak jednoduché, jak by se mohlo na první pohled zdát. Jednu definici M. Mollota z jeho díla *Regles de la profession d'avocat*, vydaného roku 1866 v Paříži, si dovolím odcitovat: „*On sait que, tout les peuples civilisés où la justice a été organisée, il s est trouvé des hommes éclairés, probes et généraux qui, sous des dénominations diverses, ont assisté de leurs conseils et de leur éloquence ceux qui n étaient pas capables de défendre eux-mêmes leurs intérêt ou leurs personnes, devant les tribunaux.*“⁹⁷ Volným překladem podávající definici ve smyslu toho, že víme, že u všech civilizovaných národů, kde je justice nějakým způsobem organizována, se najdou lidé vzdělaní, upřímní a kteří poskytnou své rady a umění řečnit těm, kteří tak nejsou schopni bránit sami své zájmy a svou osobu před tribunály. „*Advokacii ve vlastním slova smyslu tedy můžeme označit jako výkon povolání, jehož obsahem je poskytovat právní pomoc jiným osobám, což ovšem vyžaduje zvláštní kvalifikaci, výkon tohoto povolání je navíc vázán formální autorizací. I takto vymezená advokacie může být buď advokací formální, když právní řád stanoví pro výkon tohoto povolání zvláštní podmínky, anebo pouhým sociálním jevem, když právní řád podobné ustanovení neobsahuje, v takovém případě poskytování právní pomoci z povolání je podrobena všeobecným předpisům upravujícím jakoukoli výdělečnou činnost.*“⁹⁸ Advokací formální v užším slova smyslu pak myslíme jen právní radu a obhajobu, zatím co v širším

⁹⁶ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. s. 9. ISBN 978-80-7035-427-8.

⁹⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice*. Praha: Linde, 1997. s. 349. ISBN 80-7201-051-4.

⁹⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice*. Praha: Linde, 1997. s. 349. ISBN 80-7201-051-4.

slova smyslu chápeme i právní zastoupení.⁹⁹ Formální pojetí je tak protipólem pojetí materiálního, ke kterému se vrátím dále. Pro vytvoření toho chápání advokacie beze sporu přispěl vznik prvních univerzit a vzdělanost přicházející s přebíráním práva římského. Z počátku docházelo k tomu, že vedle sebe takto působili jak vzdělaní advokáti, tak ti, kteří sice tuto činnost vykonávali, avšak jejich vzdělání (leckdy rovnající se nule) tomu neodpovídalo. S formálním pojetím tak přichází i fakt ohrožující nezávislost advokátů, přinejmenším přispívá k pochybnostem nad jejich činností k poměru státu respektive tomu, kdo je jmenuje, a to *numerus clausus* a s tím rozmáhající se vykonávání advokacie ač za úplatu, nikoliv však s oprávněním k výkonu.¹⁰⁰ Pro doplnění pojem advokát je latinského původu, z pojmu *advocatus*, překladem přivolaný, čímž se nazýval přítel ve starém Římě, který byl přivolán jako zástupce, který právní vědu ovládal. Na našem území je první zmínka s pojmem advokáta spojována památka Cinfirmacio diplomati de civitate Nova Villa contida z roku 1223 s článkem 6, který právě hovoří o „Theoderico advocato“, tato skutečnost však ještě nepřichází s přímým důkazem existence samotných advokátů u nás.¹⁰¹ Ta je spojována nejspíše až s listinou Kondráda III. z roku 1144.¹⁰²

Historie advokacie je tvořena dějinami advokátního institutu a jeho samosprávy, ale také advokáty samotnými, jako osobami, které touto činností žijí. Přičemž právní pomoc nebyla vždy poskytována za odměnu, jak jsme v dnešním advokátním světě zvyklí. V roce 204 př. n. l. byl vydán zákon *Lex Cincia*, který odměnu přímo zakazoval. V historickém příběhu advokátní činnosti tedy nelze jednoduše rozlišovat toto povolání jen podle označení, nýbrž podle činnosti, kterou daná osoba prováděla. Se zajímavým názorem, který byl přebrán od dr. Dienstla Emanuelem Chalupným „*advokacie není úřadem, protože hájí soukromá práva, není ale též pouhou živností, je podstatným faktorem konání spravedlnosti.*“¹⁰³ V materiálním pojetí advokacie byla advokacie vykonávána od antiky po Velkou francouzskou revoluci, Napoleonovo císařství, které by si jistě

⁹⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice*. Praha: Linde, 1997. ISBN 80-7201-051-4.

¹⁰⁰ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

¹⁰¹ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice*. Praha: Linde, 1997. ISBN 80-7201-051-4.

¹⁰² BALÍK, Stanislav. *Advokacie včera a dnes*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, s.r.o., 2000. ISBN 80-902627-7-5.

¹⁰³ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. s. 9. ISBN 978-80-7035-427-8.

zasloužilo celou diplomovou práci. K Napoleonovu císařství a resp. k dekretu z roku 1810 si dovolím věnovat pár následujících řádků. Ačkoliv Napoleon zcela jistě patřil do té skupiny lidí, kterou jsem výše zmínila, tedy té masy lidí, kteří na advokáty tahali jen špínu, byl dekret o advokacii (jak bude následně používán) vydán dne 14. 12. 1810. Hovoříme o době, kdy už se ve Francii nacházíme v moderní oblasti justice. Dekret je tvořen prologem, jímž bylo nastíněno, že nelze hovořit o nezávislé advokacii v dnešním slova smyslu, jelikož svoboda a vznešenost toho povolání bude zaručena tak, „*že určíme meze, je by měly oddělit od přílišné volnosti a neposlušnosti.*“¹⁰⁴ Po prologu dekret přináší úpravu rozdělenou do čtyř částí s čtyřiceti šesti články. Vezmeme-li to popořadě, první část pojednává o obecných ustanoveních a to dvěma články. První je utvrzení v tom, že dekret slouží k provedení zákona z 22. ventôse XII. roku a to článku 29, tedy ve vedení seznamu činných advokátů u císařských soudů a tribunálů první instance. Dále článkem 2 utvrzuje vznik disciplinární rady, ale jen ve městech, kde bude působit více jak dvacet advokátů (což de facto bylo jen ve městech s císařskými soudy). Druhá část obsahovala úpravu seznam advokátů spolu s jejich přijetím a zápisem, čítala šestnáct článků. S tím, že tyto seznamy byly spravovány u císařských soudů a to u tribunálů první instance. Tyto seznamy byly každý rok s novým soudním rokem aktualizovány. K zapsání do seznamu advokátů předcházela řada podmínek, které musely být splněny. Jednalo se především o povinnou právní praxi s minimální délkou tří let a samozřejmě složení slibu. Byla také stanovena přípustnost toho kterého advokáta k tomu kterému soudu. S tím, že ti advokáti, kteří tak byli zapsáni u císařského soudu, tak mohli působit o tohoto soudu, ale také u všech tribunálů první instance spadající do téhož územního obvodu. Poslední článek druhé části je stěžejní pro ustanovení neslučitelnosti tohoto povolání s jinými činnostmi od soudnictví po profese spojené s obchodováním. Nutno podotknout, že zde existovala řada výjimek například funkce náhradního soudce či obchodního jednatele. Právě v tomto článku je spatřována nezávislost stavu advokáta, ačkoliv se jednalo spíše o pohled neslučitelnosti z hlediska sociálních vazeb. Třetí část byla věnována disciplinárním radám, které vznikaly v daném obvodu na základě počtu činných advokátů. Členové byli zvoleni generálním prokurátorem, který působil v daném

¹⁰⁴ BALÍK, Stanislav. *Napoleonův dekret o advokacii z roku 1810*. In: *Pocta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám. Acta historico-iuridica Pilsnensia 2008*. s. 23. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008 ISBN 978-80-7380-120-5.

obvodě toho soudu a volil ze seznamu čítající dvojnásobný počet advokátů, než byl počet míst pro členy této rady. S tím, že zde pro zvolení záleželo na zkušenosti a to v ohledu seznamu, ze kterého měl prokurátor vybírat, jelikož advokáti byli seřazeni dle délky své činnosti. Pokud nebylo v daném obvodě dostatek advokátů, proto aby mohla být zřízena disciplinární rada, její roli plnil tribunál první instance. Úkolem rady bylo především starat se o důstojnost tohoto povolání, trestat spáchání přestupků či provinění a také měla vychovávat advokátní koncipienty. Jako zbraň ve svých rukou měla rada možnost udělit napomenutí, důtku, pokárání, pozastavení výkonu činnosti či vyloučení/vyškrcnutí ze seznamu advokátů. Řízení o výše zmíněných přestupcích a uložení trestů bylo upraveno stanovením určitých počtů vyslechnutí advokáta, o jehož přestupku mělo být rozhodováno, a to dle přísnosti trestu, který za toto jednání měl následovat. Stejně tak byla stanovena také možnost obrany proti takovému rozhodnutí, podáním odvolání, o kterém rozhodoval císařský soud. Dalším oprávněním rady bylo zřízení konzultační kanceláře pro bezplatnou pomoc chudým k ochraně jejich práv. Pokud tedy kancelář uvážila, že by měla být takto poskytnutá pomoc chudým, předala věc spolu se svým právním názorem disciplinární radě, která případ rozdělila daným advokátům. V poslední části jsou ve čtrnácti člancích upraveny práva a povinnosti advokátů. Svě povolání měli vykonávat svobodně, měli se vyhnout jakémukoliv nevhodnému chování k protistraně, měli zachovávat úctu k soudům atd. Dále bylo také upraveno při jakých úkonech a jakým způsobem má být přednášena řeč, odměny advokáta a povinnost vést přehled o těchto příjmech. Dá se tedy tvrdit, že i když hovoříme o Řádu advokátů, stále nad ním vládla ruka moci výkonné.

Jde o dekret, který sice přináší formální zaručení nezávislosti advokátského stavu, avšak už i řada ustanovení přichází s povinností být věrný císaři a současnému režimu. Což lze spatřovat v možnosti soudce nebo ministra spravedlnosti disponovat disciplinární pravomocí. Na druhé straně nutno podotknout, že byly upraveny základy nutné pro fungování činnosti advokátů.

Dekret byl v průběhu historie upravován až v roce 1810 a restaurací Bourbonů došlo k nahrazení označení „císař a vše s tím spojené“ na „král“. V roce 1822 pak byla omezena pravomoc ministra spravedlnosti a tím polepšení si pozice advokátů. V roce 1830 už generální prokurátor neměl možnost kontrolovat volby, jelikož na jeho místo nastoupilo valné shromáždění.

Napoleonův dekret ovlivnil více či méně řadu dalších států. Lze hovořit o Belgii, Nizozemí či Itálii, kde to byla změna vyloženě pozitivní. Země, ve kterých tento vliv neshledáváme, jsou Španělsko či Varšavské knížectví.

Lze tedy jen dodat, že se jednalo o důležitý kámen pro advokacii a to nejen francouzskou.¹⁰⁵

5.1 Počátky advokacie u nás

Bohatství historie advokacie je velmi rozsáhlé, pro účely této práce jsem se zaměřila na jakýsi základ této přestaré historie. První zmínky sahají do dob, kdy se společenské žití dostávalo do úprav právních řádů a stávalo se tak čím dál složitější pro většinu obyvatelstva. Proto se tyto lidé začali obracet na ty, kteří se právě právem zabývali.¹⁰⁶ Stejně jako v dalších evropských zemích advokacie u nás začala existovat ve formě materiální a až posléze ve formalizované podobě.¹⁰⁷ Jako předchůdce funkce advokáta bereme tzv. řečníka a poručníka (latinsky advocatus nebo prolokutor a procurator). Přičemž právní poradenství poskytoval a byl mluvčím u soudu řečník. Zatímco poručník zastupoval stranu s tím, že takto mohl činit jen u některých případů. Dějiny tohoto povolání jsou rozmanité i co do obsahu výkonu advokátské činnosti, jelikož můžeme také pozorovat rozdíly v prostředí laického práva, ale také rozdíly advokacie v prostředí měst a na druhé straně mezi šlechtou. V historii nacházíme první známky advokátní činnosti ve franské říši. Postupem doby tak od zastupování jen výsadních osob, docházelo k nutnosti zastupovat také děti, ženy či vesnice.¹⁰⁸ Od 3. století můžeme hovořit o zvláštním stavu, který vytvořili advokáti a který podléhal úřednickému dozoru. Tyto zavedené advokacie ze staré římské doby byly převzaty církví a jejím soudnictvím. V období středověku se dále setkáváme se zástupci stran a s řečníky, kteří nemuseli splňovat žádné předem dané podmínky pro vykonávání této funkce, jen museli mít svolení sudího.¹⁰⁹ V našem prostředí se lze setkat s pojem advocatus už ve století 12., nicméně se nejedná

¹⁰⁵ BALÍK, Stanislav. *Napoleonův dekret o advokacii z roku 1810*. In: *Pocta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám. Acta historico-iuridica Pilsnensia 2008*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-120-5.

¹⁰⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice*. Praha: Linde, 1997. s. 349. ISBN 80-7201-051-4.

¹⁰⁷ BALÍK, Stanislav. *Advokacie včera a dnes*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, s.r.o., 2000. ISBN 80-902627-7-5.

¹⁰⁸ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

¹⁰⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice*. Praha: Linde, 1997. s. 349. ISBN 80-7201-051-4.

o osobu, která by působila jako zástupce stran před soudy.¹¹⁰ S advokací jako povoláním se tedy setkáváme až od 14. století, doklad o tom bychom našli v Horním zákoníku Václava II z roku 1300, který napsal glosátor Gozzius z Orvieta.¹¹¹

5.2 Církev a advokacie

Právě církev je oblast, kde nacházíme advocata dříve než v běžných dnes nám známých oblastech života člověka. Advocatem exxlesiae tedy jako ochránce křesťanství byl označován římský císař a to od Konstantina I. Velikého. Stejně byli nazýváni také církevní fotjtové, kteří měli ochraňovat nejen církevní osoby, ale také instituce a to v běžných světských situacích. Jeho předmětem činnosti se stalo především právní poradenství, podávání písemností, vedle něho tak působil prokurátor, který zastupoval stranu před soudem a poskytoval různá důležitá vysvětlení v daném případě. V našich poměrech najdeme zmínky o advokátech jako o ochráncích církevních statků s jistotou od 2. poloviny 13. století. Z této podoby chápání advokáta se, jak můžeme spatřovat v různých historických památkách, postupně vytváří povolání právního poradce. Soudnictví církve se u nás rozmáhá s rokem 1222, s vydáním velkého privilegia české církve. Církev už tedy mohla disponovat majetkem a již nespadal do světské jurisdikce. Ve 13. století tak dochází k ustálení církevního soudnictví, k čemuž přispělo také to, že díky rozvoji univerzit se zde nacházelo stále více vzdělaných lidí. V našich poměrech o tomto vzestupu vzdělanosti hovoříme od 2. poloviny 13. století, to především díky notáři Přemysla Otakara II. Jindřichovi Vlachovi a jeho zřízením školy rétorické stylistiky. Úpravu činnosti advokátů a prokurátorů nacházíme v církevních předpisech. K výraznějšímu rozdělování funkcí prokurátora a advokáta a obsahem jejich činností, jak je nastíněno výše, docházelo v průběhu 13. století. Již od té doby byl dán důraz na to, aby advokáti vykonávali svou činnost dle svého nejlepšího svědomí a vědomí a nikoliv dle možnosti finančního zisku. Tím ale nebyla zakázána odměna advokáta, naopak i dle filozofa a teologa Tomáše Akvinského se jedná o práci tělesně namáhavou, měli advokáti právo přijímat odměnu. To se ale netýkalo, tak jako v dnešním právu, obhajoby chudých. Úpravu mezi pravomocemi těchto dvou „povolání“ započal první český arcibiskup Arnošt z Pardubic. Jednalo se ustanovení z roku 1349 a

¹¹⁰ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

¹¹¹ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-398-4.

dále podrobné nařízení z roku 1356, které se týkalo jednání před pražským oficiálem. Přičemž zde měli působit advokáti, kteří hájili strany a prokurátoři, kteří spadali pod advokáty a jejichž úkolem bylo radit stranám a předkládat soudní spisy. Tzv. konzistorní advokáti, byli ti, co museli skládat přísahu na evangelium, která byla zanášena do matriky, kde byli tito advokáti povinně zaznamenáváni. Dále zde byla obsažena ustanovení varující advokáty před božím soudem a následným zatracením, pokud by brali za výkon své činnosti nepřiměřenou mzdu. Se založením pražské univerzity a zahájením výuka na právnické fakultě roku 1372 docházelo k rozkvětu církevního soudu a to do období husitské revoluce. K porovnání advokátů v laické společnosti nutno podotknout, že zde nebyly stanoveny žádné zvláštní požadavky na vzdělání.¹¹²

5.3 Období od 14. století do roku 1627

V této době jako období, ve kterém dochází k založení University Karlovy, sepsání právních knih, kodifikace zemského práva Vladislavským zřízením zemským z roku 1500, nalézáme podstatně více pramenů, které nám vypovídají o dějinách tohoto povolání. Středověké advokáty bychom mohli dělit, jak již bylo i nastíněno výše, na dvě pododvětví a to řečníky a poručníci pře. Kde právě druhí zmiňovaní poručníci pře vykonávali úkony za svého „klienta“, zatímco řečník vystupoval jako rádce a pomocník. V městském právu neexistovala pravidla proto, zda někdo mohl vykonávat funkci řečníka, záleželo však na přípuštění soudem. Poručníka si mohla zvolit zprvu jen strana žalobce, až posléze také žalovaný s tím, že vždy muselo dojít k zápisu do zemských desek.¹¹³ Právě ve městech nacházíme první zmínky o této funkce jako ve společnosti laické. Od 13. století se setkáváme s označením advocatus pro Moravu a fojt pro Slezsko, přičemž jejich pravomoci se rovnaly pravomocím rychtáře. Od 13. století už hovoříme o advocatu jako mluvčím před městskými soudy či dle českých pramenů řečník a zástupcem strany tak byl procurator (česky poručník). Zvláštní odnoží se vyvinula ustanovení týkající se horního práva, která byla zakotvena v horním zákoníku krále Václava II. z roku 1300. Kdy poručníci mohli být také nadáni funkcí spravování dolů. Byla také stanovena odměna pro advokáty, avšak byla určena jen pro ty, kteří vykonávali svou funkci řádně a správně. Díky

¹¹² BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. s. 9. ISBN 978-80-7035-427-8.

¹¹³ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-398-4.

rozkvětu hornictví tak nejstarší podoby úprav činnosti advokátů v městském prostředí pocházejí právě z měst, kde se nacházely doly. Městem, které se pyšní touto nejstarší zmínkou je město Brno a jeho právní knihy z poloviny 14. století, jež vycházela z privilegia Václava I. V této knize jsou zmíněni jak advokáti, tak řečníci, avšak v textu je dále nerozlišeno mezi nimi. Tyto funkce byly zvláště důležité především pro opravu určitého jednání v řízení, které se ukázalo jako chybné, jelikož to strany, ačkoliv se mohli hájit před soudem samy, bez advokátů nemohly. Byly také upraveny případy, kdy pomoc advokáta nebyla možná či dokonce lze říci, že byla zakázána a to v případě šlo o to, že postavená osoba před soudem měla být vrahem. Tento pohnaný tak měl být rovnou popraven. Řízení před soudem už bylo natolik rozvinuto, že byla upravena i situace, kdy se jeden advokát nemohl dostavit k řízení či etika chování advokátů. Role poručníka byla chápána jako v horním zákoníku. Úprava procesních úkonů dle města Brna tak postupem času získala na autoritě a byla využívána více a více městy, v roce 1534 vznikl spis Práva městská, která sepsal mistr Brikcí z Lipska (politika, právník působící na univerzitě). Roku 1610 byla usnesením prohlášena pro všechna města Koldínova Práva města Království českého zákoníkem pro města. Od Koldínových ustanovení nehovoříme o povinnosti zastoupení u městského soudu, přináší stejná pravidla pro odměnu, opatření proti případným přehmatům advokátů i požadavky na výkon této činnosti stejně jako pro úprava týkající se práva zemského.

Situaci působení či nepůsobení advokátů u zemských soudů není lehké přesně zmapovat, jelikož právo zde fungovalo na bázi zvykového práva zemské desky, které by mohly o tom podat zprávu, shořely v roce 1541 při požáru Pražského hradu. Dle záznamů z konce 13. století lze usuzovat, že advokát před soudem nefiguroval, na druhou stranu však lze dovodit, že strany, které nebyly schopny se nějakým způsobem obhajovat před soudem, mohly mít po svém boku „přítele“ na takovou pomoc. Potvrzení přítomnosti advokáta u soudu lze vyčíst z historické památky Dalimilovy Staročeské kroniky ze 14. století. Jako první předpisy upravující řízení před zemským soudem, které obsahovaly úpravu činnosti advokáta, byl od poloviny 14. století za vlády Karla IV. obsažen v Řádu práva zemského přeložen z právní knihy *Ordo iudii terrae*. Kde na straně žalobce působil řečník a další dvě osoby, které měly radit žalobci i jeho řečníkovi. Řečník měl vystupovat také na straně žalovaného (tehdy pohnaného) s tím, že se jednalo o tzv. *prolocutora*. Tato zastoupení však hrála roli jen v řízení o hrdelní při. Jako

další právní památku, která se zmiňovala o řízení u tohoto soudu, byla kniha Ondřeje z Dubé. S příchodem husitské revoluce došlo ke změnám nastíněného fungování u soudu, jak se zmiňuje například Viktor Kornel ze Všehrd ve svém díle *O práviech, súdiech i dskách země české knihy devatery pocházející z přelomu století 15. a 16.* Přičemž hovoří především o tom, že v českém prostředí se může každý obhajovat sám, což na rozdíl od „cizího“ nelze. A i přesto je možné zde nalézt ustanovení o funkci poručníka. S 15. stoletím nelze nezmínit také Vladislavské zřízení zemské, které funkci řečníka a poručníka bralo za samozřejmost. Postupem času byly tyto funkce upravovány zemským řízením a usneseními, v Zemském řízení z roku 1530 byla obsažena také úprava odměn patřícím řečníkům a to i odměna stanovena dopředu, která se nazývala jorgelt. Dále už se také objevují úpravy týkající se jejich trestní odpovědnosti, jejich vhodné chování. S přísahou řečníků, s v dnešním právním prostředí fungující obhajobou pro ty, kteří na ni neměli prostředky. Dalšími úpravami přišlo usnesení zemského sněmu v roce 1547. S další řadou ustanovení byla funkce řečníků upravována. Zajímavé však je, že ačkoliv se stále upravovala odměna řečníků a stanovovala se její maximální výše, řečníci si často přišli na mnohem větší kopy grošů. Podobná ustanovení bychom našli také v úpravě platící pro Moravu, je tedy s odlišností v tom, že na Moravě již s podáním žaloby mohl být jmenován poručník a tudíž se nemuselo čekat na to, až soud zahájí řízení.

5.4 Absolutistická monarchie - počátek 17. st. - polovina 19. st.

Před stavovským povstáním nezažívala advokacie nejlepší období, ačkoliv zde probíhaly snahy o zlepšení situace. Jednalo se o „snešení“ z roku 1615, kdy generální sněm vytvořil jakého si předchůdce advokátního řádu, kterým byl mimo jiné zaveden numerus clausus. Bylo tak určeno 25 pánů pro výkon této činnosti. Pánů, kteří jistě byli mistry svého oboru, ale také někteří z nich politiky. S porážkou na Bílé hoře se však změnily okolnosti také pro tyto právní zástupce a to pro některé z nich znamenalo i mučení a trest smrti, jako například pro Martina Fruweina, který patřil k těm nejznámějším z výše zmíněné pětadvacítky, co se politické scény týče.¹¹⁴ K velké změně došlo tedy především ve spojení s pobělohorskou porážkou a následním vydáním Obnoveného zřízení zemského a vládou Marie Terezie a Josefa II., kdy je zaveden písemný proces. Došlo k nahrazení funkce řečníka funkcí prokurátora vzniku funkce advokáta jako

¹¹⁴ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

osoby, která spisy sepisovala. Vrátime-li se k osobě advokáta, musíme podotknout, že jeho působnost byla ohraničena na jednání před soudem, před nímž složil přísahu, pokud ji nesložil před pražským soudem, jelikož v tom případě byl oprávněn vystupovat před jakýmkoli soudem v Praze, stejně jako složil-li přísahu u zemských desek, to pak byl oprávněn vystupovat před všemi vyššími soudy.¹¹⁵

Obnoveným zřízením zemským byla nově ustanovena například úřední povinnost mlčenlivosti. Dále byl od poloviny 17. století prosazen princip numerus clausus a advokáti byly oprávněni vykonávat svou činnost jen před soudem, před nímž složili přísahu. Tyto okolnosti přetrvaly až do Josefského soudního řádu z roku 1781.¹¹⁶ Obnovené zřízení zemské však neposuzujeme jako úpravu činnosti advokátů, která by byla absolutní. Řada dalších oblastí této činnosti jako například nutnost přísahy či povinnost zastoupení při některých řízeních obsahovala Deklaratoria a Novely. Později byly upraveny další povinnosti či zákazy v dalších přijatých dekretech. Vzhledem k platícímu principu numerus clausus vykovaly tyto služby pomálu advokátů. Za zmínku také stojí, že řada advokátů či prokurátorů působila také na univerzitní půdě, což apelační radové nemohli. Jako jednoho z nejvýznamnějších představitelů těchto osobností jmenujme Jana Jakuba rytíře z Weingartenu, jenž se stal také apelačním radou, který by s největší pravděpodobností patřil do komise pracující na Všeobecném zákoníku z roku 1709 a ustanovování této komise Josefem I.¹¹⁷

5.5 Období 1781-1849

V tomto období především došlo k vydání výše zmíněného soudního řádu, kterým byly dány nové podmínky pro přijetí do funkce advokáta. Během revolučního roku 1848 bychom mohli konstatovat, že právní předpisy týkající se advokacie zůstaly nezměněny. Advokáti se aktivně začali zapojovat do politiky a byly položeny základy mezinárodních kontaktů na půdě advokacie.¹¹⁸ Obecní soudní řád se nachází oproti předchozí právní úpravě na vyšší úrovni modernosti. Jeho přijetí však předcházela celá řada diskuzí pramenící především

¹¹⁵ SCHELLEOVÁ, Ilona. Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice. Praha: Linde, 1997. s. 349. ISBN 80-7201-051-4.

¹¹⁶ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-398-4.

¹¹⁷ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

¹¹⁸ BÍLÝ, Jiří. *Právní dějiny na území České republiky*, Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-429-3.

z nedůvěry v toto povolání. Advokátní činnosti však tuto zkoušku obstála, ačkoliv čelila například i návrhu na její zrušení. Tímto řádem také byly stanoveny podmínky pro přístup k vykonávání této činnosti. Zrušení principu numerus clausus bylo po určité době nahrazeno snahami o jeho znovuzavedení, ke kterému došlo v roce 1821. Ke krátkému prolomení pak došlo mezi léty 1781-1802, kdy počet advokátů ve větších městech vzrostl. Po advokátech působících v této době se požadovalo vysokoškolské vzdělání či vysvědčení z právnické fakulty, s kterou advokáti často ještě dále spolupracovali.¹¹⁹ S rokem 1848 je spojován také nástup parlamentarismu a řada změn v organizaci správy a soudů. Od srpna roku 1849, tedy od vydání advokátního řádu č. 364 ř. z. byl zrušen numerus clausus a ministr spravedlnosti tak získal právo na jmenování advokátů.¹²⁰

5.6 Advokacie v letech 1849-1869

O době mezi lety 1849 vlastně až do roku 1918 můžeme říci, že je to období, kdy zprvu zákonodárství zrovna nerozkvétá, po určité době však můžeme spatřovat proměnu advokacie z chápání úřednického na chápání nezávislé a liberální samosprávy této činnosti.¹²¹ Po roce 1848 tedy můžeme hovořit o tom, že advokacie již nespadá pod státní dohled, nýbrž se jedná o profesní samosprávu, která se stala důležitým bodem pro možnost ochrany občanských práv, jelikož se stala otevřenou správou pro všechny, kdo splní dané podmínky. Definitivně volný přístup k advokacii a jejímu výkonu nacházíme až s příchodem roku 1868.¹²² V roce 1849 byl schválen provizorní advokátní řád, který byl však nahrazen v roce 1868 advokátním řádem č. 97/1868. V tomto období se opět setkáváme s principem numerus clausus, který býval obcházen pokoutnictvím (vinklářstvím) nebo propachtovaným advokátstvím.

Právní základ povolání advokáta spatřujeme tedy v advokátním řádu č. 364/1849 ř. z., nařízení ministerstva práv č. 328/1854 ř. z. (upraveny zkoušky a provizorně praxe), nařízení ministerstva č. 264/1854 ř. z. (nové předpisy o zkoušce), nařízení ministerstva práv č. 114/1857 ř. z. o nakládání s pokoutníky.

¹¹⁹ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

¹²⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice*. Praha: Linde, 1997. s. 349. ISBN 80-7201-051-4.

¹²¹ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

¹²² BÍLÝ, Jiří. *Právní dějiny na území České republiky*. Vysokoškolská učebnice. Praha: Linde, 2013. ISBN 80-7201-429-3.

V tomto období pokud hovoříme o právnickém prostředí, máme na mysli prostředí jazyka německého, které až postupem doby a emancipace našeho jazyka bylo počeštěno. Důležitým letopočtem také je rok 1861, kdy vyšlo první číslo právního časopisu „Právník“.¹²³

5.7 Období od 1869-1914

V rozmezích těchto let hovoříme o tzv. liberalistické advokacii. Vzhledem k tomu, že řada událostí odehrávající se právě v tomto období, měla velký vliv na formování advokacie u nás, zmiňme alespoň některé z nich. Šlo například o rozdělení pražské univerzity na část českou a část německou, založení Spolku českých advokátů a vydávání jeho Časopisu českých advokátů, byl zvolen první prezident Advokátní komory u nás a to z řad českých advokátů a celkově docházelo k čím dál širšímu užívání jazyka českého v právnickém prostředí. Právními předpisy této doby byly: Zákon č. 96/1868 ř. z. advokátský řád (upravující podmínky pro zápis do listiny advokátů, byla ustanovena 7-letá praxe, zrušen numerus clausus), zákon č. 40/1872 o vykonávání moci disciplinární nad advokáty a kandidáty advokátskými ve změně zákona č. 223/1906 ř. z. (obsahující ustanovení týkající se sankce, které následovaly v případě porušení povinností advokáta) a dále zákon č. 58/1890 ř. z. tzv. advokátní tarif (stanovující odměnu advokáta dle místa provedení úkonu a dle postavení osoby, která úkon provedla).¹²⁴ Advokátský řád, jenž byl publikován v Říšském zákoníku je nejdéle účinným právním předpisem upravující činnost advokátů v české advokacii. Patří tedy k pramenům velmi důležitým a nutno podotknout, že patří také k inspiraci pro polistopadové zákony o advokacii. Díky tomuto právnímu předpisu lze již smýšlet o advokacii jako o svobodném a nezávislém povolání, které již netíží princip numerus clausus. Začaly fungovat advokátní komory, které mimo jiné působily jako první instance v disciplinárních řízeních, tuto pravomoc blíže upravoval disciplinární statut z roku 1872. Po přijetí advokátského řádu č. 96/1868 ř. z. nastaly výše zmíněné události, které mimo jiné také ovlivnily vztahy mezi působícími advokáty na území českých zemí. V 90. letech 19. století hovoříme o nové generaci advokátů, kteří přicházejí s později přejmenovaným právnickým časopisem „Právníké rozhledy“ (výše zmíněné jako zprvu

¹²³ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

¹²⁴ KADLECOVÁ, Marta. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. 2. opr. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1992. ISBN 80-210-0450-9.

pojmenovaný „Časopis českých advokátů“) jako časopisem již plně právnickým. Advokáti se také angažovali ve vzniku našeho státu, někteří se aktivně zapojili do politiky (Alois Rašín, Lev Winter, Alfréd Meissner a mnoho dalších).¹²⁵

5.8 Období od 1914-1918

Během první světové války se samozřejmě nedá hovořit o rozkvětu advokacie ani jiné oblasti veřejného života. Činnost advokátních orgánů byla omezena zákonem stejně jako úprava podmínek pro právní čekatele.¹²⁶

5.9 Období od 1918-1938

5.9.1 První československá republika

Se vznikem československé republiky přichází období poměrného klidu v úpravě advokátní činnosti, a to proto, že k advokátskému řádu z roku 1868 nebyly pokládány výtky a nebylo třeba do jeho ustanovení zasahovat. Až v roce 1920 začalo docházet k novelizacím počínající změnou advokátského slibu, nicméně nešlo o žádné razantnější změny. Zmiňme však zákon č. 40/1922 Sb. z. a n., který je důležitý především pro ženy, jelikož jako první předpis umožňoval ženám výkon advokacie. Ke stálým změnám docházelo v určení doby praxi kandidátů pro výkon advokacie. V následujících letech docházelo ke snaze o unifikaci advokátního řádu a tím i o unifikaci celého dosud platného právního československého řádu. Tyto snahy vyvrcholily v roce 1936 vydáním zákona č. 144/1936 Sb. z. n., jímž byla řada ustanovení upravena (koncipientská praxe trvala šest let, byla započata také úprava sociálního pojištění advokátů, byly zřízeny advokátské komory pro Slovensko a Podkarpatskou Rus), avšak stále se nejednalo o přijetí připravované osnovy oné unifikace, jelikož ta byla přijata až v roce 1948. S nadcházejícími událostmi však docházelo k úpadku a k poklesu víry v advokacii, která byla doposud budována.¹²⁷

Disciplinární řád nebyl pozměněn. A advokátní tarif byl několikrát upraven stejně jako předpisy pojednávající o právní praxi kandidátů. Také další změnou a to i oproti naší dnešní úpravě bylo, že úřad ministra se stal vedle povolání učitele státním úřadem, který mohl být vykonáván advokátem.

¹²⁵ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

¹²⁶ KADLECOVÁ, Marta. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. 2. opr. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1992. ISBN 80-210-0450-9.

¹²⁷ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

5.10 Období 1938-1945

Období druhé republiky tedy od 30. 9. 1938 do 15. 3. 1939 nebylo příjemné ani pro právní odvětví. Na území obsazených Sudet spadala advokacie pod právní řád Německé říše. Došlo k vydání několika nařízení, které měly povahu novelizační a formálně byly chápány jako prozatímní úpravy. Období Protektorátu Čech a Moravy bylo období nesvobody a odporu na straně druhé. Byla vydána řada nařízení upravující advokacii a v rámci advokacie ustanovující také řadu židovských opatření. Nelze zde tedy hovořit o výkonu advokacie ve smyslu povinností, které byly kladeny na advokáty advokátním řádem z roku 1868. V důsledku působení německých správních orgánů vedle fungujících protektorátních orgánů a soudů vyplynulo rozdělení advokátů na říšskoněmecké a protektorátní (z nichž ne všichni tak byli připuštěni jednat před říšskými soudy). Advokacii upravovala řada vládních nařízení jako například nařízení o právním postavení židů ve veřejném životě, o působnosti advokátních komor a o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým advokátům a advokátním kandidátům.¹²⁸ Advokacie si tak prošla černým obdobím, kdy řadu advokátů tehdy působících čekaly koncentrační tábory, jiní odešli dříve, než tam byli posláni, druzí raději emigrovali a snažili se „bojovat“ za osvobození a připravovat obnovu řádu právního. Byla to doba, kdy také došlo k ohromné ztrátě dobových spisů po začlenění území pod jednotlivé státy.¹²⁹

5.11 Období od 9. 5. 1945-25. 2. 1948

Poválečné období bylo fází sjednocování advokacie a zrozením nových orgánů advokacie jako byly národní výbory. Bylo to krátké období, ve kterém lze spatřovat pokusy o opětovnou nezávislou advokacii.¹³⁰

5.12 Období od 1948-1989

K celkovému úpadku právní úrovně u nás docházelo po celé této období. Po únoru 1948 bylo cílem vynětí advokacie ze soukromoprávního charakteru a pokusu o její unifikaci v celé republice. Zákonem z roku 1948 došlo ke zrušení advokátních komor, advokáti provozovali svou činnost v obvodu krajského

¹²⁸ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-398-4.

¹²⁹ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

¹³⁰ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-398-4.

sdužení.¹³¹ Tento zákon z roku 1948 lze také považovat za vrchol převratu nezávislosti advokacie, jelikož nadále advokacie plnila spíše úlohu utužování režimu a byla zcela pod dozorem ministerstva spravedlnosti.¹³² Za zmínku také stojí upravená povinnost mlčenlivosti, jelikož „*advokát nebyl povinen vypovídat u soudu nebo jiného veřejného orgánu o svěřených věcech, leč by ho ministr spravedlnosti z důležitého státního zájmu zprostil závazku mlčenlivosti.*“¹³³ Usnesení vydána orgány (po roce 1951 vzniklé advokátní poradny) později vzniklých však stále byla pod „dozorem“ ministra spravedlnosti, jelikož měl právo zrušit či změnit takové usnesení z důvodu obecného zájmu.¹³⁴ Zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii (advokátní řád) se stal předpisem platící pro celé území Československa. Účinnosti nabyl 1. ledna roku následujícího a od této chvíle také hovoříme o zmíněném vrcholu a především ničení nezávislé advokacie a ustanovení řečeného dozoru ministerstvem spravedlnosti. Oním vrcholem zkázy nezávislosti toho stavu pak byl slib, který museli advokáti přijati do krajského sdružení advokátů přijmout a svým podpisem ztvrdit. I v tomto černém období však působili advokáti neposkrvnění ztrátou nezávislosti, avšak jak se lze z dobových dokumentů dočíst, šlo o utrpení tuto advokátskou činnost vykonávat, jelikož tím jste na sebe jen upozorňovali. Řeč může být například o Rostislavovi Váhalovi nebo o Milošovi Čerovském, jenž obhajoval Františka Přeučila v procesním řízení s Miladou Horákovou. Toto období lze také charakterizovat obdobím vězení či táborů nucených prací pro nevhodné advokáty či kandidáty na advokacii, dobou emigrace některých z nich a k opatřením sledující odstranění řady advokátních kanceláří. Toto zbavování se nevhodných kanceláří bylo upraveno zákonem o advokacii z roku 1951. V období třídní advokacie lze nalézt i advokáty vykonávající svou činnost, aniž by měli patřičné vzdělání či dokonce se jimi stávali jakékoliv osoby věrné režimu. I v tomto období dělíme advokáty na ty spolupracující a na ty, kteří tak byli neustále podrobováni kontrolám i ve svém soukromém životě. Za hlavní instituci advokacie se považovalo Ústředí československé advokacie a stále platit princip numerus clausus. Vzhledem k vydání nové ústavy a ke snahám o socializaci advokacie byl vydán zákon

¹³¹ SCHELLEOVÁ, Ilona. Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice. Praha: Linde, 1997. ISBN 80-7201-051-4.

¹³² BALÍK, Stanislav. Česká advokacie v dobách zkoušky: právní předpisy o advokacii z let 1948-1994. Praha: ČAK, 1995.

¹³³ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. s. 56. ISBN 80-7082-398-4.

¹³⁴ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-398-4.

57/1963 Sb., který je potřeba chápat právě ve stínu této ústavy, jelikož jinak by bylo možné v některých ustanoveních spatřovat snahy o demokratické prostředí v našem slova smyslu. Po události ze srpna roku 1968 docházelo ke změnám personálním, k represím a politickým prověrkám. Rok 1965 je spojen s vydáním nového zákona o advokacii, který platil jen v českých zemích (na rozdíl od předchozích poúnorových zákonů o advokacii). V důsledku stálého ovlivňování počtu advokátů a plynoucímu času se v 80. letech dostáváme k nízkému počtu činných advokátů a tím k rozšíření pokoutnictví podnikovými právníky, kteří se po pádu komunismu dostali na roveň advokátů. Nezávislost advokátů působící především v politických procesech se v tomto období historie ztratila do vzduchoprázdna, jelikož je možné se dočíst, že obhájci spolupracovali se Státním bezpečností a zbavení mlčenlivosti advokáta téměř nepřipadlo úvahu, jelikož tuto pravomoc ovládalo Ústředí české advokacie. Ona nezávislost tak zde hrála roli jen pro to, aby mohlo být tvrzeno, že právo na obhajobu je stále uznáváno.

5.13 Období od 1989-1996

Advokáti i koncipienti advokacie patřili již od samého počátku událostí roku 1989 k těm, kteří spadali do aktivnější skupiny občanů.¹³⁵ Další vývoj přichází s rokem 1989, kdy se navazuje na právní úpravu z období první republiky. O rok později dochází k vydání zákona č. 128/1990 Sb., zákona o advokacii. Musíme však také zmínit další zákon vydán tentýž rok a to zákon č. 209/1990, zákon o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované. Kdy právní pomoc byla rozdělována mezi tyto dvě kategorie právní funkce.¹³⁶ V obou těchto zákonech jsou práva a povinnosti upraveny obdobně jako v níže zmíněném sjednocujícím a dodnes platném zákoně o advokacii s malým rozdílem v tom, že v zákoně výše zmíněném o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované je přímo stanoveno v §10 odst. 3, že příkazy klienta, co se obsahu právního názoru týče, není komerční právník vázán.¹³⁷ S tím, že rozdíl mezi těmito dvěma povoláními byl v rozsahu oprávnění poskytování právní pomoci, kdy komerční právníci byli limitováni v poskytování své právní pomoci klientskou podnikatelskou činností. Dále v předpokladech pro výkon této funkce,

¹³⁵ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

¹³⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice*. Praha: Linde, 1997. s. 349. ISBN 80-7201-051-4.

¹³⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní úprava advokacie: historie a současnost*. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80-210-1074-6.

jelikož i odborná zkouška odpovídala rozsahu jejich oprávnění. K opětovnému sjednocení došlo do dnes platným zákonem o advokacii z roku 1996.¹³⁸ V tomto zákoně pod § 13 Práva a povinnosti advokátů lze spatřit onu nezávislost a to v tom, že advokát v rámci své činnosti je vázán ústavou, zákony a stejně tak dalšími právními předpisy, které jsou obecně závazné a v mezích zákonných podmínek také příkazy toho, koho advokát zastupuje.¹³⁹ K tomuto i z praktického hlediska vhodnému prohlášení o sjednocení došly po jednáních na III. celostátním sněmu komerčních právníků v roce 1993 a advokátů v roce 1994 na II. celostátní konferenci. Oprávnění těchto vedle sebe působících profesí byly spatřovány v tom, že podnikoví právníci mohli poskytovat pomoc právní, leč jen v souvislosti s podnikatelskou činností svých klientů. Zákon č. 85/1996 Sb., zákon o advokacii se stává účinným 1. července roku 1996.

6 Garance nezávislosti advokáta v ČR a EU

6.1 Právní úprava advokacie v současnosti

Právní úpravu povolání advokátů nalezneme již na nejvyšším právním stupni v naší úpravě a to v Listině základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb.), kde přímo článek 37 stanovuje, že každý má právo na právní pomoc před soudy a orgány veřejné správy již od počátku řízení. Přímou úpravu této možnosti tak, jak bylo nastíněno výše, upravuje zákon o advokacii z roku 1996 (č. 85/1996 Sb.), který vymezuje výkon advokacie jako poskytování právní pomoci provozované jako nezávislé povolání zpravidla za úplatu. Právní pomocí je podle tohoto zákona zejména zastupování před soudy a jinými orgány, obhajoba v trestních věcech, sepisování listin, udělování právních porad, zpracování právních rozborů a další formy právní pomoci, jsou-li vykonávány soustavně a za úplatu. Podle tohoto zákona mohou právní služby poskytovat jen advokáti, a to za podmínek stanovených zákonem o advokacii.¹⁴⁰ Z tohoto ustanovení týkající se pravomoci poskytovat právní pomoc jen advokáty existují výjimky, kdy je tato pomoc poskytována jen v určité části práva nebo pokud se jedná o specializované obory či pokud to vyplývá z povinností služebního poměru k právnické či fyzické osobě. Právní rámec advokacie je pak dále doplněn vyhláškou ministerstva spravedlnosti

¹³⁸ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-398-4.

¹³⁹ BALÍK, Stanislav. *Česká advokacie v dobách zkoušky: právní předpisy o advokacii z let 1948-1994*. Praha: ČAK, 1995.

¹⁴⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie*: Vysokoškolská právnická učebnice. Praha: Linde, 1997. s. 349. ISBN 80-7201-051-4.

č. 177/1996, o odměnách advokátů a náhradách za poskytování právních služeb (advokátní tarif), vyhláškou č. 244/1996 (advokátní kárný řád), vyhláškou č. 197/1996, zkušební řád pro advokátní zkoušky a uznávací zkoušky (advokátní zkušební řád). Na úrovni evropské pak nalezneme Kodex chování advokátů Evropských společenství. Dalším dokumentem upravující advokacii na evropském poli působnosti je Charta základních principů evropské advokátní profese, jež byla přijata v roce 2006 v Bruselu.¹⁴¹ Jen pro doplnění bychom neměli zapomenout na ustanovení Trestního řádu, zákon č. 141/1961, který stanovuje do pozice obhájce jen advokáta a upravuje také důvody tzv. nutné obhajoby.¹⁴² Další úpravy činnosti advokáta nalzáme v občanském soudním řádu, zákon č. 99/1963 Sb. a také v zákoně o organizaci Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky a o řízení před ním, zákon č. 491/1991 Sb.

6.1.1 Advokátní samospráva

Samospráva jako taková vždy dozírá nad činností osob vykonávající dané povolání. Ani v oblasti advokacie tomu není jinak, ba právě naopak. Jedná se o advokátní komoru, která je subjektem veřejného práva a výkonem svého dozoru tak působí jako institut poskytující garanci nezávislosti advokátní činnosti. Jde o samosprávu zájmovou, avšak s povinným členstvím. Jde o orgán, jehož povinností je bez jakéhokoliv vedlejšího vlivu poskytovat službu všem svým členům. Advokacie zaštitěná touto samosprávou tak musí plnit své funkce stejně jako obdobný orgán v jiných demokratických státech. Komora plní funkci dalšího vzdělávání advokátů a především jejich koncipientů. Komora nezávislost advokátů považuje za samozřejmost při výkonu této činnosti a sama ji také hájí.¹⁴³

6.1.2 Předpoklady pro výkon advokacie

Předpoklady, které musí být pro možnost výkonu funkce advokáta splněny: způsobilost k právním úkonům, vysokoškolské vzdělání na právnické fakultě v České republice, minimálně tříletá praxe jako advokátní koncipient, bezúhonnost, složení advokátní zkoušky a složení slibu do rukou předsedy Komory. Co naopak brání výkonu advokacie: uložení kárného opatření vyškrtnutí ze seznamu advokátů, byl advokát již vyškrtnut ze seznamu advokátů nebo je

¹⁴¹ Charta základních principů evropské advokacie, Etický kodex advokátů EU. Dostupné z: http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/CoC_Charter_Czech_la10_1253625489.pdf

¹⁴² Zákon č. 141/1961.

¹⁴³ BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.

v pracovním či jiném poměru, který není s funkcí advokáta slučitelný.¹⁴⁴ Je otázkou, zda výkon advokátské činnosti chápeme jako činnost podnikatelskou, kterou je možno srovnat s jakoukoliv jinou činností podnikatelů působící na trhu. Stejně tak je otázkou, zda hovoříme o právní pomoci či o právní službě. Odpověď na tyto otázky je nejspíše věcí názoru. Ačkoliv chápání nezávislosti advokátů může být klíčem k náhledu na tuto záležitost, jelikož mluvíme-li o nezávislosti, nemluvíme přeci o oprávnění tuto advokátskou činnost vykonávat nýbrž o nezbytnost k pečlivé a čestné ochraně práv advokátova klienta.¹⁴⁵

6.1.3 Práva a povinnosti advokáta

„Funkce, kterou má advokát plnit, na něj proto klade řadu právních a morálních povinností, které se někdy zdánlivě dostávají do vzájemného rozporu. Jedná se o povinnosti ke klientovi, k soudům a jiným orgánům, před kterými advokát přednáší věc svého klienta nebo před nimiž za něj jedná, k advokátnímu stavu obecně a každému z jeho příslušníků, zvláště k veřejnosti, pro niž je existence tohoto svobodného a nezávislého povolání, které spojuje respekt k pravidlům vytvořených stavem samým, základním prostředkem ochrany lidských práv proti síle státu a dalším zájmům společnosti.“¹⁴⁶ Kodex chování advokátů Evropských společenství, k němuž se níže ještě vrátím, ukotvuje nezávislost advokáta tím způsobem, že vzhledem k tomu, kolik povinností je na jeho osobu kladeno, je jeho nezávislost na vlivech, které by mohly jeho činnost ovlivnit, je nutnost této nezávislosti de facto přirovnávat k nezávislosti soudce. Další jeho povinností tak je se těmito vlivům vyvarovat i za tu cenu, že neuspokojí klienta či jiné osoby.¹⁴⁷

6.1.4 Nezávislost advokáta

Nezávislost je základním kamenem nejen vztahu advokáta a klienta, ale i v celkovém pohledu ve výkonu advokátské činnosti. Pokud by byla advokacie vykonávaná závisle s tím, že je ve své podstatě jedno, zda by šlo o závislost na ministerstvu spravedlnosti či jiném státním úřadě, nemohli bychom hovořit o právní pomoci ve smyslu, v jakém ji podává zákon. Jak bylo i řečeno na II.

¹⁴⁴ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Západočeská univerzita. 1998. ISBN 80-7082-398-4.

¹⁴⁵ BALÍK, Stanislav. *Advokát mezi Skyllou a Charybdou. Právo&byznys*, 2010, roč. 1. č. 10.11.2010. s. 42-43. ISSN 1804-6061.

¹⁴⁶ MANDÁK, Václav. *Stavovské předpisy a dokumenty české advokacie: soubor textů: stav ke dni 31. 3. 1994*. Praha: Česká advokátní komora, 1992. s. 69. ISSN 1210-6348293.

¹⁴⁷ MANDÁK, Václav. *Stavovské předpisy a dokumenty české advokacie: soubor textů: stav ke dni 31. 3. 1994*. Praha: Česká advokátní komora. 1992. ISSN 1210-6348293.

celostátní konferenci České advokacie „*nezávislost advokáta při poskytování právních služeb všechny demokratické státy důsledně respektují a všechny mezinárodní advokátní organizace ji také pečlivě střeží, ať už tím, že do svých řad vůbec nepřipouštějí advokáty ze zemí, kde není jejich závislost zákonem zaručena, nebo tím, že po celém světě, zejména často v rozvojových zemích, protestují proti všem případům, kde nezávislost advokáta byla ze strany státní nebo politické moci porušena nebo jen ohrožena.*“¹⁴⁸ Nezávislost advokáta zároveň ale nesmí ohrozit individuální práva třetích osob, je tedy ohraničena určitými barikádami, které nenajdeme v jiných podnikatelských odvětvích. Především zde hovoříme o právní odpovědnosti vůči klientovi, věrnosti klientovi, mlčenlivosti advokáta o všem, co se dozví při výkonu svého povolání o klientovi, dále například hovoříme o tom, že advokát nemůže použít řadu nástrojů pro svou reklamu a také že advokát nesmí podnikat v žádném jiném oboru, který by se přičil s nezávislým výkonem jeho advokátské činnosti. Další omezení z pohledu advokáta také můžeme spatřovat v povinnosti poskytnout právní pomoc v případech, kde je nutná a danému subjektu tak stát určí advokáta, který musí právní službu poskytnout za podmínek, které si sám stát určí.

Advokát vykonává svou činnost tak, aby chránil práva svého klienta do té míry, dokud je to možné a řídil se jeho pokyny, pokud nebudou odporovat zákonu či stavovským předpisům. Svým výkonem činnosti ale také nesmí žádným způsobem jednat proti důstojnosti advokátního stavu ať už ve sféře klientské, při jednání s protistranami či jakýmkoliv orgány. Advokát je také oprávněn, ačkoliv dle Listiny základních práv a svobod má každý právo na právní pomoc, odmítnout tuto pomoc poskytnou či i odstoupit po už uzavřené smlouvě o právní pomoci, to vše jen ze zákonných důvodů stanovených zákonem o advokacii.¹⁴⁹

Podle kritika Karla Květa (pravděpodobně pravým jménem Emanuel Chalupný) jsou advokáti tací, jaké je společnost vyžaduje. Veřejnost spojovala (a dle mého dál spojuje) kvalitu advokáta s jeho uměním řečnění, a přitom to jen o této vlastnosti člověka není.¹⁵⁰ Karel Květ v jednom ze svých děl také odkazuje na R. Gneista, podle kterého by neměla advokacie stát na dosažení výdělku

¹⁴⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona. Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice. Praha: Linde, 1997. s. 379. ISBN 80-7201-051-4.

¹⁴⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona. Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice. Praha: Linde, 1997. ISBN 80-7201-051-4.

¹⁵⁰ BALÍK, Stanislav. *Advokacie včera a dnes*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, s.r.o., 2000. ISBN 80-902627-7-5.

na peněžích.¹⁵¹ V jádru nezávislosti advokáta spatřujeme především mravní požadavky na jeho osobu. A to především pokud si uvědomíme, že práva, o která se jedná, jsou statkem velmi vzácným a někdy natolik ohroženým, že už proto je nutné se vyvarovat ovlivnění jednání advokáta. Toto povolání má být tedy zcela nezávislé na různých možných vlivech. Dohled advokátské komory nelze považovat za „diktát“ jednání, jelikož se nejedná o žádný politický orgán, jejím úkolem je dohled nad dodržováním pravidel výkonu povolání advokáta.¹⁵²

Ze srovnání nezávislosti soudců a advokátů vyplývá, že soudce skrze nezávislost nabývá postavení třetí strany sporu, která má rozhodnout nestranně. Zatímco advokát disponuje zbraní ve formě nezávislosti, aby ochránil klientova práva. Ona zbraň má sloužit k tomu, aby v „bitvě“ nebyl ovlivňován nástrahami na jeho osobu. Vzhledem k rozdílné činnosti jsou tedy obě nezávislosti odlišné. Cílem nezávislosti advokáta je ho přimět k co nejlepší ochraně hájených práv. Advokátova nezávislost je okleštěna právními předpisy, kterými se musí při výkonu svého svobodného povolání řídit, nicméně to nevysvětlujeme tak, že by snad advokát nemohl např. napadat rozhodnutí veřejného orgánu pro rozpor se zákonem, napadat podzákoné normy atd. Advokátovu nezávislost spatřujeme jak ve vztahu k soudu, který musí oplývat nezávislostí vůči advokátovi a je blíže upraven normami práva procesního, tak ve vztahu ke klientovi, který je také upraven normami práva. Podívali bychom se však na vztahy mimo soudní síň, zjistíme, že tyto vztahy jsou také nežádoucí pro spravedlivé rozhodnutí sporu klienta, avšak v dnešní době (i když nejspíše v každém období světových dějin lidstva) se tomuto prvku jednoduše nelze sto procentně vyhnout. Proto tuto oblast osobního života upravují morální pravidla těchto povolání. Co se týká vztahů advokacie a soudnictví jako institucí, jedná se o rozdílné úpravy napříč zeměmi. Např. Ve Velké Británii jsou tyto vztahy velice blízké, jelikož soudci jsou jmenováni ti barristéři, kteří jsou na vrcholu pomyslné pyramidy a to Lordem Kancléřem. Ve Francii i Belgii je povolání advokáta označováno jako orgán soudnictví. Nakonec i v nedalekém Německu jsou si tyto profese blízké, což spatřujeme už v úpravě vzdělávání jejich budoucích právníků či soudců.

¹⁵¹ CHALUPNÝ, Emanuel; ČERMÁK, Karel. *Advokacie: příspěvek k sociologii advokátního stavu*. Praha: Pražská tisková kancelář, 1996. ISBN 80-230-001

¹⁵² ČERMÁK, Karel. *Advokacie a úvahy související: perspektivy*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-243-6.

Meze nezávislosti advokáta jsou ohraničeny systémem sankcí, které následují po jejím porušení. Hovoříme o odpovědnostech trestní, soukromoprávní a disciplinární. Trestní odpovědnost musí tedy platit i pro advokáta během výkonu služby klientovi, ačkoliv zde můžeme nalézt některé výjimky v některých právních řádech, např. v Belgii existují výjimky za projevy související s obhajobou před soudem. Soukromoprávní odpovědnost je založena smlouvou (ve většině případů) mezi advokátem a klientem. Vztahy takto vznikající oplývají řadou možných problémů, které mohou vzniknout právě porušením odpovědnosti a to s odlišením, jestli se jedná o poradenství či zastupování. Dalším problémem, který může vzniknout na základě těchto soukromoprávních vztahů, je majetková škoda, a to často velmi vysoká. Tato situace je řešena pojištěním advokáta, které je nejčastěji uloženo zákonem, avšak otázkou zůstává rozsah pojištění. Ten by měl být v souladu s poskytovanými službami, což se velice obtížně prověřuje. A nakonec uveďme disciplinární či kárnou odpovědnost, kdy jde především o ochranu důstojnosti stavu advokátského a ochrany cti všech jeho členů a to nejen na úrovni národní, ale také mezinárodní (viz Kodex chování advokátů Evropských společenství přijatý SSBE). Orgány, které vykonávají disciplinární pravomoci nad advokáty, jsou napříč zeměmi různé. V Německu je svěřena moci soudní, zatímco u nás hovoříme o orgánech stavovských.¹⁵³

Jen zákon stanovuje důvody, v případě kterých je možné nezávislost prolomit. Pokud by se nejednalo o tyto důvody, šlo by o nezákonný zásah do práv jak klienta, tak advokáta. Dokladem může být například rozhodnutí Ústavního soudu, kdy došlo k zadržování dokumentů uložených ve výpočetní technice, které je advokát povinen ze zákona evidovat, i když měly sloužit jako usvědčující důkaz klienta, Ústavní soud však konstatoval, že bylo porušeno hned několik ústavně zaručených práv (právo vlastnit majetek, právo podnikat).¹⁵⁴

6.2 Povinnost mlčenlivosti

Mlčenlivost advokáta jako základní povinnost a právo ji vyžadovat je stavebním kamenem vztahu důvěry mezi klientem a advokátem. Tato povinnost se vztahuje na všechny skutečnosti, které se k advokátovi dostaly vzhledem k výkonu jeho činnosti. Zbaven tohoto břemene může být jen klientem a i tak, pokud by to bylo v zájmu klienta, je povinen mlčenlivost dále udržovat. Ani

¹⁵³ MACKOVÁ, Alena. *Právní pomoc advokátů a její dostupnost*. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-457-0.

¹⁵⁴ Rozsudek Ústavního soudu ze dne 28. 8. 2009, sp. zn. 2894/08.

vyškrtnutí ze seznamu advokátů či pozastavení činnosti neospravedlňuje advokáta tuto zásadu porušit.¹⁵⁵ Tato povinnost je ukotvena v již mnohokrát zmiňovaném zákoně o advokacii a to konkrétně v § 21.¹⁵⁶ K tomuto tématu se taky mnohokrát vyjádřil Nejvyšší soud ČR a to například v případě, kdy obhájce využije svého oprávnění nevyprávět vzhledem ke své povinnosti mlčenlivosti a později by uváděl nepravdivé informace orgánu činnému trestním řízení, které byly obsahem povinnosti mlčenlivosti, i když by vše bylo konáno v zájmu obviněného klienta nebo by mu právě tím bylo umožněno uniknout trestnímu stíhání popřípadě toto stíhání oddálit, přichází v úvahu advokátova odpovědnost za trestný čin nadřívání (§166 odst. 1 tr. zák.).¹⁵⁷

Téma mlčenlivosti advokáta je stále velmi aktuální, o čemž svědčí například také to, že toto téma bylo zvoleno pro odbornou konferenci u příležitosti oslav 25. Výročí obnovené nezávislosti české advokacie. Kde byla mlčenlivost rozebírána z různých úhlů pohledů: dle pana JUDr. Karla Čermáka není mlčenlivost pilířem celé advokacie, tím je poctivost advokáta. Mlčenlivost slouží ve vztahu mezi advokátem a jeho klientem jako ochrana této spolupráce a pomoci ze strany advokáta. Se zajímavým porovnáním respektive spíše nalezením stejných prvků ohledně advokátní mlčenlivosti vystoupil JUDr. Antonín Mokry, kdy uvedl tři prvky, které jsou v evropských státech shodné, a to tedy: mlčenlivost vyplývá z ústav či zákona, je upravena spolu se sankcemi za porušení pro příslušníky tohoto povolání a vzniká smlouvou mezi advokátem a klientem.¹⁵⁸

O povinnost mlčenlivost by klient měl být advokátem informován, aby měl klient jistotu, že se s danými informacemi neseznámí třetí osoby (výjimkou jsou zaměstnanci advokáta a advokátní koncipienty, k nimž advokát není vázán mlčenlivostí, je-li to k výkonu činnosti v daném případě třeba). Aby advokát znal veškeré informace od klienta, především jedná-li se o právní vztah pramenící z trestného zákoníku, je velice důležité vybudovat ve vztahu advokáta s klientem důvěru a to pro poskytnutí nejvhodnější právní pomoci. Pokud by tento vztah mezi klientem a advokátem postrádal tuto důvěru, může docházet k řadám situací, kdy se advokát například až u řízení před soudem doví podstatné okolnosti

¹⁵⁵ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice*. Praha: Linde, 1997. s. 349. ISBN 80-7201-051-4.

¹⁵⁶ Zákon č. 85/1996 Sb.

¹⁵⁷ Rozhodnutí NS, 8 Tdo 1148/2007 ze dne 30. 1. 2008

¹⁵⁸ Konference na téma advokátní mlčenlivost-imanentní součást spravedlnosti. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/konference-na-tema-advokatni-mlcenlivosti-zahajila-oslavu2>.

případu, které mohou hrát významnou roli v neprospěch klienta. Jak již bylo řečeno, povinnosti mlčenlivosti může být advokát zbaven jen klientem popřípadě jeho právní nástupce v případě smrti klienta. Avšak pokud by bylo z okolností zřejmé, že ke zproštění mlčenlivosti došlo v tísní nebo pod nátlakem, je ji advokát povinen zachovávat i nadále. Zvláštní situace může vzniknout, kdy je advokát svědkem trestného činu a potom je obviněným žádán, aby ho daný advokát obhajoval. V tomto případě by advokát měl klienta informovat, že bude figurovat jako svědek a tudíž bude muset poskytnout výpověď k činu, který spatřil, přičemž k tomu došlo ještě dříve, než byl požádán o obhajobu. Pokud by tedy došlo k takovéto obhajobě a advokát by musel jako svědek vypovídat, poté už by nemohl klienta dále obhajovat. Tím ale není dotčena povinnost oznámit trestný čin dle §368 dost. 1 Trestního zákona, tedy pokud by se advokát, v tomto případě tedy obhájce, dověděl o trestném činu jiné osoby. Důležitou roli v těchto poté už složitějších kauzách hraje především to, jakým způsobem se o spáchání trestného činu advokát dověděl. Pokud by to bylo v souvislosti s výkonem své činnosti tedy poskytováním právních služeb v konkrétním případě, i kdyby šlo o jiný právní obor, není zde tato oznamovací povinnost.¹⁵⁹ Dalším zvláštním případem je možnost prozradit informace, které by byly obsahem povinnosti mlčenlivosti, a to v situaci, kdy bylo klientem podáno trestní oznámení na advokáta v souvislosti s jeho výkonem činnosti poskytováním právních služeb. Poté je advokát oprávněn tyto informace na svou obranu uvést. Pokud by ale trestní oznámení na advokáta bylo odloženo a advokát by podal trestní oznámení na klienta, už by se nejednalo o obranu proti nařčení z klientovo strany. Tudíž už je zde spatřována povinnost mlčenlivosti.¹⁶⁰ Obsahem této povinnosti advokáta jsou i informace, které jsou již veřejnosti známé, advokát se o nich dověděl z jakéhokoliv zdroje, ale i tak je zde zájem, aby nebyly tyto informace šířeny dál.¹⁶¹

Další povinností advokáta ve vztahu ke klientovi bych jen ve zkratce měla zmínit je povinnost informovat klienta o nastalých skutečnostech v daném případě a písemnostech, ať už odeslaných či obdržených ze soudů či jiných veřejných institucí, respektive o jejich obsahu a to v přiměřené lhůtě, jelikož leckdy může čas hrát v případě veledůležitou roli. Další pravidla jsou stanovena

¹⁵⁹ VANTUCH, Pavel. *Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. Bulletin advokacie*, 2013. č. 4.

¹⁶⁰ Rozhodnutí NSS ze dne 20. 10. 2010, 6 Ads 30/2012-47 .

¹⁶¹ ZACHOVÁ, Markéta. *Povinnost mlčenlivosti (nejen) advokáta. Bulletin advokacie*, 2001. č. 4.

i pro komunikaci s druhou stranou sporu. Pokud je totiž strana zastoupená advokátem, měl by advokát jednat právě s jejím zástupcem nikoliv se stranou samotnou, ale pokud je to nezbytné vzhledem k možnému prodlení, může k tomuto jednání přímou se stranou dojít, avšak jen v přiměřené míře a s tím, že zástupce dané strany bude bez zbytečného odkladu o všem informován. Není opomněno ani jednání na základě substituce, kdy odpovědnost advokáta není tímto způsobem jednání zasažena. Meze jednání substituta by měly být předem upraveny, aby nedošlo k přesáhnutí oprávnění pověřené osoby, jelikož bez stanovení těchto mezí může substitut jednat jen nesnese-li daná situace odklad. Řadu dalších povinností ať už ke Komoře, ohledně spravování klientových prostředků a podobně si dovolím nezařadit do této práce.¹⁶²

V dnešním prostředí je činnost advokátů „ochraňována“ Advokátní komorou a na poli Evropské Unii poté níže zmíněnou Radou advokátních komor. Působí jako čistící služba advokátského stavu před těmi, co by tuto činnost nevykonávali tak, jak se patří. Komora ochraňuje stav advokátský z několika důvodů, ať už proto, aby nevhodným chováním advokáta nebylo pošpiněno jméno stavu, ale také proto, že je to v zájmu celé advokátské obce, jelikož se vždy snáze bojuje mezi těmi, co užívají stejně zbraně a ne těm, kdo zbrojí nevhodně. Ale i v dnešní době dohází k perzekucím advokátů, což bohužel potvrzuje například i celkem nedávná událost v Turecku.¹⁶³ O dalších takových stíhání či věznění se hovoří ve spojitosti s Čínou či Ázerbajdžánem.¹⁶⁴

6.3 Garance nezávislosti advokáta v EU

6.3.1 Na Slovensku

Poskytování právních služeb advokátem vychází na Slovensku stejně jako v České republice ze zákona o advokácii a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Zb. O živnostenskom podnikani (živnostensky zákon) v znení nehorších predpisov, zákona č. 586/2003 Z. z. V tomto zákoně je hned v § 2 odst. 2 stanoveno, že advokát je při výkonu své činnosti nezávislý a vázáný všeobecně

¹⁶² SCHELLE, Karel; SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní služba, Advokacie, notářství, patentoví zástupci, daňoví poradci, soukromí soudní exekutoři*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-51-3.

¹⁶³ Zavraždění při tiskové konferenci předsedy advokátní komory, ochránce práv kurdské menšiny, v Turecku na konci listopadu roku 2015.

¹⁶⁴ BALÍK, Stanislav. Interview. In: www.epravo.cz. Ze dne 22. 12. 2015. Dostupné na: http://www.epravo.cz/video_HP/rozhovor-se-stanislavem-balikem-100142.html

závaznými právními předpisy a v jejich mezích příkazy klienta.¹⁶⁵ Označení advokáta je totožné s označením u nás. Vzhledem ke skutečnosti, že Slovenská republika je také členem Evropské Unie, měli bychom vzpomenout také další úpravu stejně jako pro úprav činnosti advokátů v České republice a to Etický kodex advokátů v Evropské Unii.

6.3.2 V Polsku

V Polsku se setkáváme se dvěma výrazy pro nám známého advokáta, adwokat a radca prawny. Kdy hlavním rozdílem těchto dvou institutů je, že ačkoliv oba poskytují právní poradenství, tak větší pravomoc z hlediska zastupování klienta například ve věcech trestních a daňových má advokát. Dalším rozdílem je, že právní zástupce může být zaměstnán u firmy či jiné instituce.¹⁶⁶ Úpravu činnosti advokáta nacházíme v polském právním systému v Ustawe z dnia 26 maja 1982 r. pod Prawem o adwokaturze.¹⁶⁷ Kdežto činnost právních zástupců (radcy prawnym) je upraveno v Ustawe z dnia 6 lipca 1982 o radcach prawnym.¹⁶⁸

6.3.3 Ve Francii

Advokacie ve Francii je organizována zákonem č. 90- 1259 ze dne 31. prosince roku 1990, který nahradil zákon č. 71-1130 ze dne 31. prosince z roku 1971 a dále také vyhláškou č. 91- 1197 ze dne 27. Listopadu roku 1991. Činnost advokáta z pohledu etického je upravena v harmonizované vyhlášce č. 2005- 790 ze dne 12. července roku 2005 o pravidlech chování pro advokáty. V roce 2012 bylo vydáno první vydání tzv. advokátského zákoníku, který v sobě také obsahuje ustanovení z Etického kodexu advokacie Evropské unie, níže více zmíněn. Povolání advokáta jako povolání nezávislé a svobodné vychází hned z hlavních zásad advokacie a to článku prvního, stejně jako povinnost dodržovat zákon a další právní předpisy stanovující pravidla výkonu této služby veřejnosti.¹⁶⁹ Princip nezávislosti advokátů ve francouzském právu můžeme shledat ve vyjádření: „*Le principe d'indépendance garantit à tous ses clients que les conseils qui leur sont donnés par l'avocat ne seront jamais guidés par un intérêt*

¹⁶⁵ Zákon č. 85/1996 Sb.

¹⁶⁶ KRAJOWA IZBA RODCÓV PRAWNYCH. KIRP. [online]. Dostupné z: <http://kirp.pl/>. Dále NACZELNA RADA ADWOKACKA. NRA. [online]. Dostupné z: <http://www.nra.pl/>

¹⁶⁷ USTAWA Z DNIA 26 MAJA 1982 R. Dostupné na <http://prawo.lego.pl/prawo/ustawa-z-dnia-26-maja-1982-r-prawo-o-adwokaturze/>

¹⁶⁸ USTAWA Z DNIA 6 LIPCA 1982 R. O RADCACH PRAWNYCH. Dostupné z: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19820190145>

¹⁶⁹ BALÍK, Stanislav. *Advokát v EU: právní předpisy o advokacii v zemích Evropské unie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86473-64-3.

personnel ou une pression extérieure“ (Tedy že princip nezávislosti zaručuje všem klientům, že rady udělené advokáty nikdy nebudou stavěny na základě osobních zájmů advokáta ani jiných vnějších vlivů.)¹⁷⁰

6.3.4 Etický kodex advokátů v Evropské unii

Jde o kodex, jenž byl přijat na plenárním zasedání CCBE (The Council of Bars and Law Societies of Europe-Rada evropských advokátních komor) již 28. října 1988 a letech 1998 a 2002 byl novelizován. Jde o organizaci respektive Radu advokátních komor a sdružení právníků Evropy, která čítá advokátní komor z 32 členských států a dalších 13 přidružených a pozorovatelských zemí, dohromady přes 1 milion právníků. Cílem přijetí kodexu bylo především pokud možno, co nejvíce zmírnit dopady tzv. dvojí etiky, které vyplývají ze Směrnice ES č. 77/249 z roku 1977. Kodex je upraven do 5 kapitol, ze kterých nás nejvíce zajímá kapitola druhá, obecné zásady, ve které je stanovena nezbytnost nezávislosti při výkonu své funkce. Hovoří o tom, že nezávislost pro důvěrný vztah mezi klientem a advokátem jako je nepostradatelná nestrannost soudce při řešení sporu. Přičemž se klade důraz, že nezáleží, zda jde o spor sporný či nesporný. Ruku v ruce s nepostradatelností nezávislosti jsou dále zmíněny další důležité zásady: důvěra a osobní bezúhonnost, povinnost mlčelivosti, dodržování pravidel jiných advokátních komor, neslučitelnost funkcí, osobní publicita, zájem klienta a omezení odpovědnosti advokáta vůči klientovi, jímž je tato kapitola zakončena.¹⁷¹

¹⁷⁰ Conseil national des barreaux. La profession d'avocat en France. Dostupné z: http://cnb.avocat.fr/Etre-avocat-en-France-Reglementation-professionnelle-Les-obligations_a1450.html

¹⁷¹ Etický kodex advokátů v Evropské unii dostupný na www.cak.cz.

7 Závěr

Cílem této práce bylo poskytnout historický exkurz do vývoje dvou složek justice, soudců a advokátů, a to z pohledu jejich nezávislého výkonu činnosti. Především z podnětu toho, že v dnešním výkonu spravedlivého práva se čím dál častěji ozývá podezření na nabourávání principu nezávislosti jak soudců rozhodujících o právech a povinnostech jiných, tak i advokátů, kteří by měli za práva svých klientů bojovat. Toto téma však nebylo úplně jednoduché, jelikož se dalo pojmout z několika úhlů pohledu. Jednak v rámci právní úpravu zakotvující nezávislost (popřípadě tato ustanovení vypouštějící) nebo z pohledu historických událostí ovlivňující tyto dvě povolání. Proto jsem se snažila v rámci jakéhosi exkurzu o spojení těchto dvou perspektiv.

Po úvodu této práce následuje kapitola, ač kratšího rozsahu, trůufám si tvrdit, že zajímavá a to Osobnost a integrita soudce ve vybraných právních památkách. Přičemž toto téma by jistě mohlo být zpracováno na ustanovený rozsah diplomových prací, avšak mým tématem práce to nebylo.

V další kapitole se dostávám k jádru nezávislosti soudců v historii a současnosti. Kde lze sledovat posun z chápání postavení soudce v jednotlivých obdobích historie až po jejich postavení jako třetí strany při rozhodování. Od „božích soudů“ se tak ubíráme cestou soudů rozdělených dle dělení tehdejší společnosti až po nezávislé postavení dnešních soudců. Jelikož jde o základní princip práva na spravedlivý proces, jde o velmi křehkou záruku a stěžejní charakteristiku takového procesu. Působí na něj řada nástrah, proti nimž zde musí existovat záruky a snahy o minimalizaci těchto hrozících nebezpečí. Především k událostem posledních několika měsíců dějícím se na Slovensku či v Polsku, je nutné nezávislost soudů a soudců působících v našich podmínkách chránit všemi dostupnými prostředky a nedovolit tak státní moci o vstoupení do rozhodování o subjektivních právech a povinnostech nás, běžných občanů. Pro uvědomění si, že v našem státě, prozatím, rozhodují soudci nezávisle, jsem se také věnovala, ač jen ve zkráceném výčtu událostí, také jiným státům a jejich postavení soudce. Jedná se o Anglii, USA a Rusko. Každý tento stát je samozřejmě svou historií i právním zřízením výjimečný, avšak pro účel této práce bylo zajímavé pozorování vývoje právních dějin a z toho plynoucích závěrů, že postavení soudce z hlediska nezávislosti na moci zákonodárné nebo výkonné je v USA a Anglii nezávislé,

avšak Rusko představuje zcela opačný výsledek, s čímž se můžeme setkat i v dnešní situaci ovládané silami působícími z Moskvy. Naše zřízení se tak jeví na půli cesty, jelikož zatím můžeme být rádi, že nejsme podobni Rusku a měli bychom si toho vážit, na druhou stranu bychom však měli být obezřetní, protože nezávislost soudců, konkrétně tedy soudců Ústavního soudu, má spojitost i s aktuální politickou situací a nechceme přece přitom dopadnout jako již ve zmiňovaném Polsku.

Jako druhou část této práce lze vzít v úvahu kapitoly věnující se nezávislosti advokátů, jejichž kořeny sahají tak hluboko, že o úplných počátcích lze stále jen spekulovat a to především z důvodu nedostatků pramenů o této právní službě dokládající důkazy. Lze sledovat zajímavý rozvoj advokátské činnosti v jednotlivých obdobích našich dějin a to především z pohledu toho, že zde nacházíme prameny hovořící zprvu o církevní advokacii a až posléze o advokacii našemu významu bližší. Také se po dlouhá léta u soudu setkávali různě označované funkce (řečníci a poručníci pře), které nám připomínají naše advokáty. Spolu s pozoruhodným příběhem tohoto povolání lze pozorovat také samozřejmě ruku v ruce příběh závislosti/nezávislosti jejich činnosti, jež byla ovlivňována i neustálým uplatňováním a rušením principu numerus clausus, dále v nám již bližších okolnostech po druhé světové válce, až po současnou již „svobodnou“ úpravu advokacie, pod neustálým dozorem a cíleným ovlivňováním spravedlivého procesu.

Měli bychom tedy být nyní rádi, že již můžeme považovat činnosti soudů, soudců a advokátů za nezávislou, leč otázka možná spíše s vykřičníkem zní jak dlouho tomu tak ještě bude. Doufejme, že dlouho.

Summary:

The theme of my diploma theses is the independence of the judges and the advocates and its historical development. I have separated my theses into five chapters which introduce the historical outline of the development of these professions as well as the development of the inherent principle of the independence. The introduction of this theses is followed by a historical chapter dealing with the person of the judge in chosen landmark legislation. The history itself is dealt with in chapter four which begins with the cross-section of the history since the Great Moravia until the current legislation stipulating and guaranteeing the independence of the judges and the courts as a part of the right for a just trial. Since this issue concerns constitutionally and internationally protected law I also deal with the pitfalls which could violate this principle. For the realization of our level of independence of the judges the history of England, USA and Russia, as the representatives of the complete independence up to „dependant and influenced“, is also shortly discussed. Another part is dealing with the independence of another legal profession – advocacy. As well as with the judges, the fifth chapter deals with the historical development starting with the beginnings of the ecclesiastical advocacy up to the current situation. Since the period of advocacy performed by the speakers and the trustees of the disputes up to the would-be „independent profession“ for the reigning regime up to all of the events following the second World War I also mention the treatment of the independence of the advocates in some other member states of the European Union.

Seznam použité literatury a pramenů:

Knižní publikace:

FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. Vydání. Brno: Václav Klemn, 2001. ISBN 978-80-4083-7-1.

SCHELLE, K., SCHELLEOVÁ, I. *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 18. ISBN 80-86432-65-3.

BAHÝLOVÁ, L. et al. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-814-7.

PAVLÍČEK, V., HŘEBEJK, J. *Ústava a ústavní řád České republiky I: ústavní systém: komentář*. Komentář. Praha: Linde, 1998. ISBN 80-7201-110-3.

WINTR, J. *Principy českého ústavního práva (s dodatkem principů práva evropského a mezinárodního)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-75-9.

WINTEROVÁ, A. et al. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0.

ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 43. ISBN 80-7179-005-2.

BALÍK, S., BALÍK, S. ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005. s. 123. ISBN 80-86898-28-8.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle ekumenického vydání z roku 1985. Praha: Česká biblická společnost, 1985. ISBN 80-7113-009-5.

MALÝ, K., SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jihočany: H&H, 1993. s. 40. ISBN 80-85467-61-5.

BÍLÝ, J. *Právní dějiny na území České republiky*, Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-429-3.

KADLECOVÁ, M. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. 2. opr. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1992. ISBN 80-210-0450-9.

KLÍMA, K. *Constitutional law of the Czech republic*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-089-5.

MLSNA, P. *Ústava ČR – vznik, vývoj a perspektivy*. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-63-9.

- KLÍMA, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozš. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o. 2009, s. 612. ISBN 978-80-7380-140-3.
- VIDMA, J., NÁCHODSKÝ, Z. *Pracovník justice v ohrožení*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001. ISBN 80-238-7500-0.
- KOCOUREK, J., ZÁRUBA, J. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství: komentář*. 2. dopl.a přeprac. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-761-8.
- BALÍK, S. *Právní dějiny evropských zemí a USA*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r.o. 2010, ISBN 978-80-7380-273-8.
- KUKLÍK, J. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-87-5.
- WILSON, J. Q., *Jak se vládne v USA*. Přeložil Zdeněk Masopust. Praha: Victoria Publishing. 1995. ISBN 80-85605-70-8.
- PELIKÁN, D. *Právní dějiny ruského práva*. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-432-5.
- BALÍK, S.. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora. 2009, s. 9. ISBN 978-80-7035-427-8.
- SCHELLEOVÁ, I. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie: Vysokoškolská právní učebnice*. Praha: Linde. 1997. s. 349. ISBN 80-7201-051-4
- BALÍK, S. *Advokacie včera a dnes*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk s.r.o., 2000. ISBN 80-902627-7-5.
- BALÍK, S. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Západočeská univerzita. 1998. ISBN 80-7082-398-4.
- BALÍK, S. *Česká advokacie v dobách zkoušky: právní předpisy o advokacii z let 1948-1994*. Praha: ČAK, 1995.
- SCHELLEOVÁ, I. *Právní úprava advokacie: historie a současnost*. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80- 210- 1074- 6.
- MANDÁK, V. *Stavovské předpisy a dokumenty české advokacie: soubor textů: stav ke dni 31. 3. 1994*. Praha: Česká advokátní komora, 1992. s. 69.
- ČERMÁK, K. *Advokacie a úvahy související: perspektivy*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-243-6.
- MACKOVÁ, A. *Právní pomoc advokátů a její dostupnost*. Praha: C. H. Beck. 2001, ISBN 80-7179-457-0.

SCHELLE, K., SCHELLEOVÁ, I. *Právní služba, Advokacie, notářství, patentoví zástupci, daňoví poradci, soukromí soudní exekutoři*. Praha: Eurolex Bohemia. 2003, ISBN 80-86432-51-3.

BALÍK, S. *Advokát v EU: právní předpisy o advokacii v zemích Evropské unie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o. 2004. ISBN 80-86473-64-3.

Odborné články:

RYCHETSKÝ, Pavel. *Několik poznámek k dělbě moci*. In: HOUŠEK, Vít a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Dělbba soudní moci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2004. s. 14. ISBN 80-210-3318-5.

MATOUŠEK, Ludvík. *Pár poznámek k dělbě moci*. *Právní rozhledy*, 2006 č. 8. s. 291. ISSN 1210-6410.

KOLBA, Jan. *Nezávislost soudní moci – fikce, nebo realita?* *Právní rozhledy*. 2007, č. 2, s. 860 – 861. ISSN 1210-6410.

MALENOVSKÝ, Jiří. *Nakousnuté sousto nezávislosti soudní moci na moci výkonné zůstává na stole*. *Právní rozhledy*, 2008. č. 8. s. 271. ISSN 1210-6410.

BALÍK, Stanislav. *Soudce není stroj*. *Právo & Byznys*, 2013. s. 44-47. ISBN 1804-6061.

VANTUCH, Pavel. *Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost*. *Bulletin advokacie*, 2013. č. 4.

ZACHOVÁ, Markéta. *Povinnost mlčenlivosti (nejen) advokáta*. *Bulletin advokacie*, 2001. č. 4.

Judikatura:

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 6. 2002, sp. Zn. 7/2002.

Nebo jen Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 3. 2001, sp. zn. II. ÚS 105/01.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 3. 2001 sp. zn. II. ÚS 105/01.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 11. 2009, sp. zn. III. ÚS 932/07.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. září 1999, sp. zn. Pl. ÚS 13/99.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. července 2014, sp. zn. Pl. ÚS 28/13.

Rozsudek Ústavního soudu ze dne 28. 8. 2009, sp. zn. 2894/08.

Rozhodnutí NS, 8 Tdo 1148/2007 ze dne 30. 1. 2008.

Rozhodnutí NSS ze dne 20. 10. 2010, 6 Ads 30/2012-47.

Internetové zdroje:

AJOWA IZBA RODCÓV PRAWNYCH. KIRP. [online]. Dostupné z: <http://kirp.pl>. Dále NACZELNA RADA ADWOKACKA. NRA. [online]. Dostupné z: <http://www.nra.pl>

USTAWA Z DNIA 26 MAJA 1982 R. Dostupné na <http://prawo.lego.pl/prawo/ustawa-z-dnia-26-maja-1982-r-prawo-o-adwokaturze/>

USTAWA Z DNIA 6 LIPCA 1982 R. O RADCACH PRAWNYCH. Dostupné z: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19820190145>

Conseil national des barreaux. La profession d'avocat en France. Dostupné z: http://cnb.avocat.fr/Etre-avocat-en-France-Reglementation-professionnelle-Les-obligations_a1450.html

Etický kodex advokátů v Evropské unii dostupný na www.cak.cz

Charta základních principů evropské advokacie, Etický kodex advokátů EU. Dostupné z: http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/CoC_Charter_Czech_1_a10_1253625489.pdf

BALÍK, Stanislav. Interview. In: www.epravo.cz. Ze dne 22. 12. 2015. Dostupné na: http://www.epravo.cz/video_HP/rozhovor-se-stanislavem-balikem-100142.html

Právní předpisy:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 6/2002 Sb., Zákon o soudech a soudcích

Zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních lidských svobod

Zákon č. 141/1961, Trestní řád

Zákon č. 85/1996 Sb., Zákon o advokacii

Další zdroje:

BALÍK, Stanislav. *Vybrané otázky právní etiky*. In *XIX. Karlovarské právnické dny*. Praha: Leges, 2011. s. 386-395. ISBN: 978-80-87212-77.

DRGONEC, Ján. *Nezávislosť súdnej moci a možnosti jej vonkajšej vnútornej kontroly*. In: HOUŠEK, Vít a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Dělba soudní moci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2004. s. 58. ISBN 80-210-3318-5.

BALÍK, Stanislav., BALÍK, Stanislav Ml. *Nizám Al-Mulk o nalézání a výkonu spravedlnosti*. In *Pocťa Karlu Schellemu k 60. narozeninám: sborník prací k životnímu jubileu*. Ostrava-Přívoz: KEY Publishing, 2012. s. 129. ISBN: 978-80-7418-144-3.

BALÍK, Stanislav. *Napoleonův dekret o advokacii z roku 1810*. In: *Pocťa Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám. Acta jstorico-iuridica Pilsnensia 2008*. s. 23. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-120-5.

Přílohy:

Alegorie spravedlnosti

Zdroj: <https://www.google.com/imghp?hl=cs>

Devils Angling for lawyers (Cawse John)

Zdroj: <https://www.google.com/imghp?hl=cs>

Independent judges

Zdroj: <https://www.google.com/imghp?hl=cs>